

BİR İNGİLİZ ŞARKİYATÇININ PORTRESİ: SÖR PAUL RYCAUT PORTRAIT OF AN ENGLISH ORIENTALIST: SIR PAUL RYCAUT

HASAN BAKTİR

Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assoc. Prof. Dr. Erciyes University, English Language and Literature Department

hbaktir@erciyes.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-1078-8589>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute
TAED-65, Mayıs - May 2019 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-Received Date : 24.01.2018

Kabul Tarihi-Accepted Date : 25.05.2019

Sayfa-Pages : 165-188

 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3881>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/atauniteaed>

This article was checked by

 iThenticate

BİR İNGİLİZ ŞARKİYATÇININ PORTRESİ: SÖR PAUL RYCAUT PORTRAIT OF AN ENGLISH ORIENTALIST: SIR PAUL RYCAUT*

HASAN BAKTIR

Öz

Bu makalede, 1667-1678 yılları arasında İngiliz Yakınoğu Şirketi İzmir şubesi müdürü olarak görev yapan Sör Paul Rycout'un kısa bir biyografisi verilecek, Rycout'un Osmanlı Devleti ve Türkler ile ilgili düşünceleri ve bu düşüncelerin temelini oluşturan tecrübeleri anlatılacaktır. Çalışmamıza konu olan düşüncelerini yazar Osmanlı Devleti ve Türkler konusundaki İngilizce eseri *The Present State of the Ottoman Empire*'da derlemiştir. Rycout kendinden önce yazılan Richard Knoll'un eseri *History of Turks*'u düzenleyerek yeniden yayımlamıştır. Yazarın ayrıca *The Present State of the Greek and Armenian Churches* isimli eseri vardır. Hayatının önemli bir bölümünü Türkler ve Osmanlı Devleti konularına ayıran ve bu konuda ülkesinde döneminin otoritesi kabul edilen Rycout'un burada vereceğimiz kısa biyografisi ve İngiliz şarkiyat çalışmalarına katkısının, yazarın ülkemizde daha doğru anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Yakınoğu Şirketi, Akdeniz Ticareti, İngiliz-Osmanlı İlişkileri, Şarkiyatçılık

Abstract

This paper discusses the short biography of Sir Paul Rycout, who worked as the ambassador of Levant Company in Smyrna (İzmir) between 1667-78. This biography mainly dwells on Rycout's idea of Turks and the Ottoman Empire based on his experience in the Ottoman world. He embodied all his idea and perceptions about Turks and the Ottoman Empire in his work *The Present State of the Ottoman Empire* (1665). He also edited Knoll's *History of Turks* before its publication. The *Present State of Armenian and Greek Churches* is another work of the author which falls within the scope of this study. We believe that the present biography of Sir Paul Rycout will contribute to his perception in Turkey and further studies on Rycout who is much consulted on the Ottoman Empire by his contemporaries and prospective English Orientalist.

Key Words: Levant Company, Mediterranean Trade, Anglo-Ottoman Relations, Orientalism.

Giriş

Sör Paul Rycout konusunda Türkçe yapılan çalışmalar yetersizdir. Zeki Arıkan, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi'nin XXII* (2003) sayısında "Sör Paul Rycout: Osmanlı İmparatorluğu ve İzmir" başlıklı bir makale yayımlamıştır. Çalışmasında bir takım eksiklikler olmasına rağmen bu çalışma Rycout konusunda Türkçe yazılan önemli bir başvuru kaynağıdır. (Örneğin, Arıkan çalışmasında Rycout'un Felemenk bir bankerin oğlu olduğundan bahsetmektedir. Rycout'un babası İspanyol asıllıdır, ancak Felemenk tüccarlarla birlikte ticaret yapmaktadır. Turkey Company ismini "Turkish Company" olarak kaleme almıştır. "Turkish Company" kayıtlarda rastlanan bir isim değildir) Arıkan bu çalışmasında Osmanlı-İngiliz ilişkilerinin kısa geçmişinden bahsettikten sonra Sör Paul

* Bu makale Sör Paul Rycout'un Hâlihazırdaki Şarkiyatçılığı (2012) adlı kitabımdan yararlanılarak yeniden yazılmıştır.

Rycaut'un Osmanlı Devletindeki görevinden ve Osmanlı dünyası ile ilgili yazdığı eserlerden bahsetmektedir. Arıkan, ayrıca Diyanet İslam Ansiklopedisi içerisinde Rycaut maddesini de kaleme almıştır. Rycaut'un iyi bir gözlemci ve doğru bilgiler veren bir kişi olduğundan bahsetmekte ve gözlemlerinin Avrupa'da kabul gördüğünü belirtmektedir. Ancak Rycaut'un tarafsız ve tam anlamıyla doğru bilgiler verdiği tartışmalıdır. Arıkan'ın da belirttiği gibi, Rycaut kendinden önceki gelenekten etkilenmiştir. Ancak bu sadece bir etkilenme değil aynı zamanda bir beslenme. 16. Yüzyıl Avrupa'sında Osmanlı Devleti hakkında kaleme alınan birçok eser siyasi içeriklidir ve Müslüman-Hristiyan ikilemi üzerine kurgulanmıştır. Bu nedenle, tarafsız olması mümkün değildir. Rycaut bu karşıtlığı eserinde yeri geldikçe vurgulamış ve buna karşı bir tavır almamıştır. Eserini siyasi bir bakış açısı ile yazmıştır. Bu nedenle de tarafsız olması mümkün olamamıştır. Ancak gözlemleri kayda değer bilgiler içermektedir. Rycaut konusunda bir diğer çalışma, Ahmet Yaşar Ocak tarafından kaleme alınmıştır. Ocak, "Paul Rycaut ve XVII. Yüzyıl İstanbul'unda Osmanlı Resmi Düşüncesine Karşı Zümreler", (TKA, XXVII/1-2 (1989), s. 233-244) başlıklı makalesinde, Rycaut'un Osmanlı Devleti ve toplumu ile ilgili doğrudan verdiği bilgilerden ziyade Osmanlı Devleti'nin siyaset uygulamasına (resmî ideolojisine) karşı tavır alan dönemin farklı dini gruplarını nasıl anlattığını incelemiştir. Ocak, bu çalışmasında Rycaut'u bir kaynak olarak kullanmış ve Rycaut'un *Osmanlı Devleti'nin Hâlihazırdaki Durumu* adlı eserindeki bilgilere dayanarak çıkarımlar yapmıştır. Bu çıkarımlar da genel olarak çalışmadaki ana fikri desteklemek için kullanılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmadan Rycaut ile ilgili genel yargılara varmak mümkün değildir. Erhan Çağrı'nın "Rycaut'un Kitabında Osmanlı Toplum Yapısına İlişkin Veriler", (Toplumsal Tarih, sy. 35, İstanbul 1996, s. 49-57) başlıklı kısa bir değerlendirmesi vardır. Arıkan, Ocak ve Çağrı'nın Türkçe çalışmaları değerli bilgiler içermektedir. Ancak Paul Rycaut'un hayatı ile ilgili yeterli bilgi vermemektedir. Bizim çalışmamız, Rycaut'un hayatı ile ilgili kısa ve önemli bilgiler verme amacını taşımaktadır. Bu bilgiler yazarı çalışmak isteyen araştırmacılara yol gösterici ipuçları verecektir. Rycaut'un hayatını, eserlerini ve düşüncelerini tek bir makalede incelemek mümkün değildir. Bu nedenle bu kısa çalışmada Rycaut'un eserlerine ve düşüncelerine kısaca değinilmiştir. Sör Paul Rycaut'un ilgili eserlerinde Osmanlı dünyası ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi için daha kapsamlı bir araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu nedenle, biz bu çalışmamızda Rycaut hakkında bize yol gösterici bilgiler veren kısıtlı kaynakların ışığında bir biyografi çalışması vermeyi amaçladık.

I. Rycaut Ailesi Soy Ağacı

Sör Paul Rycaut'un hayatını ve eserlerini ele alan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda yapılan en önemli çalışma Sonia Anderson'un 1989 yılında *An English Council in Turkey: Paul Rycaut at Smyrna, 1667-1678* başlığı altında basılan doktora tezidir. Anderson bu çalışmasında yazarın hayatı ile ilgili bilgileri Rycaut'un eserlerinden, dostları ile yaptığı yazışmalarından ve İngiliz Devlet arşivlerinden derleyerek bir araya getirmiştir. Bu eserden başka Rycaut'un hayatı ile ilgili kısa ve öz en doğru bilgiyi *Ulusal Biyografiler Sözlüğünden (Dictionary of National Biography)* elde etmek mümkündür. İngiliz Devleti'nin resmi kayıtlarına ve Ulusal Biyografiler İndeksine göre Sör Paul Rycaut 1628 yılının Kasım ya da Aralık ayında ailesinin 11. çocuğu ve 10. oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Babasının adı Peter,

annesinin ise Mary Van Der Colge'dir. Kayıtlarda 23 Aralık 1629 yılında St. Christopher Kilisesi'nde vaftiz edildiği yazılıdır.¹ 16 Kasım 1700 senesinde, 70 yaşında vefat ettiği göz önüne alınırsa, ulusal sözlükteki kaydın eksik olduğu ortaya çıkar. Rycaut'un aslında 17 Kasım ve 23 Aralık 1629 tarihleri arasında doğmuş olma ihtimali daha yüksektir².

Paul Rycaut'un babası Peter Rycaut, İspanyol asilzadelerinden Antwerp'li bir tüccardır. Londra'ya 1600 senesinde gelmiştir. Peter'in dedesi İspanyol asıllıdır ve Hollanda'daki İspanyol ordusunda üst düzey bir subaydır. Annesi ise Hollanda asıllı bir kadındır. Peter Rycaut İspanya, İtalya, Portekiz, İngiltere ve Akdeniz coğrafyasında oldukça kalabalık bağlantıları vardır. Aslında Peter Rycaut'un İngiltere'ye göç etmesi ve kendisine burada bir gelecek kurması bu bağlantıların bir sonucudur. Peter Rycaut'un hayatının neredeyse tamamı İspanyol-İngiliz-Felemenk ticaret üçgeni içinde geçmiştir. Ayrıca, İngiltere'ye taşınmasının stratejik ve siyasi bir yönü de bulunmaktadır. Aslen İspanyol olan Peter Rycaut, Londra'da uzun süre İspanya Kralı'nın ticaret ataşesi olarak görev yapmıştır. Hayatı boyunca da İspanya Kralı'nın hizmetinde bulunmuş; Kral'a savaşta olduğu dönemlerde borç vermiştir. Peter Rycaut ve İspanya Kralı arasındaki hem ticari hem de siyasi dostluk ilişkisine bir başka açıdan da bakmak mümkündür. Peter Rycaut, İngiltere'ye Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth ile yaptığı antlaşma ile ticari imtiyazları tanınmasından hemen sonra taşınmıştır. Bu dönem aynı zamanda İspanya ile Osmanlı Devleti arasında Akdeniz'de savaş ve mücadelenin en fazla olduğu dönemdir. Prof. Dr. İlber Ortaylı Vatan Gazetesinin 27 Eylül 2007 tarihindeki baskısında yer alan röportajında Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye İspanya'ya karşı mücadelesinde destek verdiğini söylemiştir.³ İspanya'nın Katolik kilisenin koruyucusu olması ve İngiltere'nin de ayrı bir kilise kurması savaşın en önemli nedenidir. Bu durumda İspanya, Osmanlı ve İngiltere'nin ortak düşmanıdır. İspanya, İngiltere'nin sadece denizlere açılmasını engellememiş aynı zamanda ticari ambargolar uygulayarak İngiliz ticaretini sekteye uğratmıştır. Bu ambargodan dolayı ülkeyi besleyen deniz ticareti krize girmiştir. Osmanlı'nın İngiltere'ye tanıdığı ticari imtiyazlar, bu krizin aşılmasında etkili olmuştur. Bu sayede İngiliz tüccarlar Akdeniz'den orta ve doğu Avrupa'daki eski pazarlarına ulaşabilmiştir. Akdeniz'de verilen mücadeleden İspanya oldukça zararlı çıkmıştır. Akdeniz'e açılmayan Peter Rycaut gibi İspanyol tüccarlar pazarlarını kaybetmişlerdir. Peter Rycaut'un İngiltere'ye göç etmesi ve İngiliz Kralı'nın hizmetine girmesi ona Akdeniz'in kapılarını yeniden açmıştır. Bu stratejik ve siyasi bir karardır. Peter Rycaut'un bu kararı tek başına vermesi ve bütün ticari birikimini geride bırakıp, ülkesini terk ederek İngiltere'ye taşınması, burada düzen kurması ve kazancı ile İspanya

¹ *Dictionary of National Biography*, Vol: 48, Essex University Library, Essex 2013, s. 440.

² S. P. Anderson, *An English Consul in Turkey: Paul Rycaut at Smyrna 1667-1678*, Oxford University Press, Oxford, New York 1989, s.19.

³ Ünlü tarihçi Prof. Dr. İlber Ortaylı, "İspanya ile mücadele etmek Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi misyonlarındandır. Katolik İspanya'ya karşı Protestan İngiltere'nin yanında olmak Osmanlı İmparatorluğu'nun da çıkarlarına uygundu. Osmanlı, tarih boyunca İspanya Donanması'yla mücadele etmiştir. 1588'de dost olduğu İngiltere'yi İspanya donanmasını meşgul ederek korumuştur. Eğer İngiltere Parlamentosu bu gerçeklere tarih kitaplarında yer vermeyi kabul ederse çok doğru bir yaklaşım sergilemiş olur. Hoş da olur. Ama genellikle bu tür çıkışları küçük marjinal gruplar savunur" demiştir (Ortaylı İ., Vatan Gazetesi, 27 Eylül 2007 tarihli nüshası (röportaj)).

Kralına yüklü miktarlarda para göndermesi aslında bu kararın arkasında İspanya Kralının olduğu kanaatini güçlendirmektedir. Paul Rycaut'un muhtemelen hiçbir ücret ödemediği Alcade Henaras Üniversitesine kayıt yaptırması ve burada eğitim görmesi Peter Rycaut ile İspanya Kralı arasındaki stratejik ilişkinin ne denli güçlü olduğunu gösteren bir delildir. Peter Rycaut'un 1621 yılında İspanya'nın Londra elçisine İspanya Kralı'nın gemi alması için yüklü miktarda borç vermesi bu stratejinin siyasi yönünü göstermektedir. Bütün bu ilişkiler ağında, Peter Rycaut'un İngiltere'ye yerleşmesinin siyasi ve stratejik bir durum olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz.

Paul Rycaut'un annesi Felemenk asıllı Londra Huguenot⁴ topluluğundandır. Babanesi Garcia Gonsala'nın kızı Emerentia Gonsala'dır. Emerentia'nın dedesi Hollanda'da bulunan İspanyol ordusunun generalidir. Babası Andrew Rycaut, ise tüccardır ve muhtemelen baskı sonucu Antwerp'e göç eden Huguenotlardandır. Bu nedenle Peter Rycaut Londra'ya taşındıktan sonra buradaki Huguenot topluluğu ile irtibata geçmiştir. Bu ilişkiler sayesinde Rycaut ailesi Londra'da Huguenot toplumu tarafından çok sıcak karşılanmıştır. Londra'daki Felemenk toplumunun bir üyesi olan Mary Van Der Colge ile evlenen Peter Rycaut'un, bu evlilikten 13 çocuğu dünyaya gelmiştir. Bu topluluk İngiltere'de kendi içinden evlilikler yapmış, vergilerini özel bir statüde ödemiş ve İngiliz toplumuna entegre olmadan yaşamışlardır. Ancak Peter, Felemenk toplumunun dışına çıkmış, çocuklarının İngiliz toplumuna entegre olmalarında bir sakınca görmemiş, hatta çocuklarından hiçbiri Felemenk toplumundan biri ile evlilik yapmamıştır. Mary Rycaut hayatının sonuna kadar Felemenk Kilisesine devam etmiş, Peter ise Anglikan Kilisesinin aktif bir üyesi olmayı tercih etmiştir.

Kent'e yerleşen Peter Rycaut buradaki asil aileler ile akrabalık bağları kurmuştur; burada kızını asil bir ailenin oğlu olan Sör John Mayney (Maidstone Savaşında [1648] Kralın ordusunu kumanda etmiştir) ile evlendirmiş, oğluna da bir Baron'un kızını almıştır.⁵ Kentin bu dönemde İngiliz siyasetinde etkili olması Peter Rycaut'un

⁴ Bu topluluk ismini 16. yüzyılda Fransa'da Felemenklerin yaşadığı bir bölgede gizlice bir araya gelerek Kutsal Kitabı okuyan gençlerden alır. Huis [ev] ve Genooten [arkadaş] kelimelerinin bir araya gelerek oluşturduğu bir ifadedir. İsviçre ve Almanya'da bunlara Eid Genossen [Yeminli Dostlar] denmiştir. Kelime anlamı olarak "aynı çatı altında toplanan ve bağlılık yemini eden dostlar" anlamına gelir.⁴ Martin Luther ve John Calvin'in öğretilerinden etkilenerek kurulan bir Protestan topluluğudur. Katolik Kilisesi'nin ritüeller ve kurallarla insanları bağnazlaştırdığını ve Tanrı'dan uzaklaştırdığını savunan Huguenotlar, kurtuluşun Tanrı'ya dürüstçe inanmak ve onurlu bir insan olarak yaşamakta olduğuna inandılar. İnsan onuru ve Tanrı inancına olan bağlılıkları ile tanınan bu topluluk, tarihte uzun süre siyasi ve dini baskılara maruz kalmıştır. Bunlardan en trajik olanı Aziz Bartholomew Katliamıdır. Bu olay 23 Ağustos 1572 yılında Fransa'da meydana gelmiştir. Aziz Bartholomew Yortusu'nu kutlamak için bir araya gelen topluluğa Paris'te ve diğer bölgelerdeki Katolikler saldırmış ve ortalama 30.000 Huguenotu katletmişlerdir. Ayaklanan ve birkaç Fransız şehri ele geçiren Huguenotların liderlerinin yakalanması ve idam edilmesi sonucu Fransız Huguenotlar ülkeden kaçarak Avrupa'nın farklı ülkelerine ve Yeni Kıta'ya [Kuzey ve Güney Amerika] göç etmiştir. İngiliz Kralı VIII Henry'de Katoliklere karşı yürüttüğü propagandada faydalı olacağına inandığı için topluluğa İngiltere'ye sığınma hakkı vermiştir. İngiliz Huguenotlar toplumu bu şekilde Londra, Kent, Essex gibi ülkenin farklı bölgelerinde kendi mahallelerini kurdular (Daha fazla bilgi için bakınız: O.I.A. Roche'in *The Days of the Upright, A History of the Huguenots* (1965) kitabı).

⁵ Bu baronun Sör Edward Derring olma olasılığı yüksek. Paul Rycaut'a destek olan ve O'nu Winchielsa Lorduna öneren kişi.

konumunu güçlendirmiş ve Rycaut burada şövalye ilan edilmiştir.⁶ Peter Rycaut ticari ve sosyal ilişkileri sayesinde kısa sürede İngiltere’de bir düzineye yakın gemileri olan, Antwerp’te, Ceneviz’de, İspanya’da ve Akdeniz’de güçlü siyasi ve ticari bağlantıları olan bir tüccardır. Özellikle, Osmanlı Devleti ile yakın ticari ve siyasi ilişkileri bulunmasına rağmen Türklere karşı verdikleri mücadele ile tanınan Cenevizli Spinola ailesi ile yakın dostluğu ve güçlü ticaret ilişkisi vardır.⁷ Bu aile, Osmanlı İmparatorluğu ile Akdeniz’de uzun süre ticari ve siyasi mücadele içinde olmuştur.⁸ Peter Rycaut Doğu Hindistan Şirketine de önemli yatırımlar yapmış ve kayda değer bir hisseye sahip olmuştur. Peter Rycaut’un işleri Sivil Savaş ve Cromwell dönemine kadar oldukça iyi gitmiştir. Cromwell, onun İspanya Kralının bir casusu olduğundan şüphelenmiş; onu önce zindana attırılmış, sonra da bütün malına el koymuştur. Sonrasında Peter Rycaut özgürlüğüne kavuşmuş, ancak işleri hiçbir zaman eskisi gibi olmamıştır.

Rycaut ailesinin kaderini ticaret ve siyaset belirlemiştir. Paul Rycaut her zaman kardeşi Peter ile birlikte olmuştur. Önce babasının İspanya Kralına verdiği borcu tahsil etmek için Paul ile birlikte İspanya’ya, sonrasında ise İzmir ve Marsilya’ya gitmiştir. Torunu Philip Rycaut İngiltere’nin önce Tunus daha sonra da Cezayir resmi elçisi olmuştur. Diğer bir torun, James Rycaut 1695 yılında Thomas Coke’un yerine İstanbul’daki İngiliz elçinin sekreteri olarak atanmıştır.⁹ Ailesindeki sosyal, siyasi ve kültürel çeşitlilik Rycaut’un kişiliğine önemli katkıda bulunmuş, O’nun daha politik, hoşgörülü ve başarılı bir insan olmasının önünü açmıştır.¹⁰

II. Paul Rycaut

Paul Rycaut ilk eğitimine Kent’te Grammar School’da başladı. Grammar School 12 yüzyıldan itibaren Viktorya Dönemine kadar Latincenin anadil olarak kullanıldığı; temel ve beşeri eğitimin verildiği devlet okullarıdır. Reformasyon dönemine kadar seküler bilgiyi ve Hristiyanlığı bir arada veren bu okullar 17. yüzyıldan sonra bugünkü adı ile kolejlere dönüştürülmüştür. Paul Rycaut da Kent’te ilköğrenimini Grammar School’da almıştır. Burada klasikleri, Hristiyanlığı ve Latinceyi öğrenmiştir. 14 yaşına gelince okuldan ayrılmıştır. İki sene kadar okula ara veren Rycaut, daha sonra Trinity Kolej’e kardeşleri Samuel ve James ile birlikte yatılı öğrenci olarak kayıt yaptırmıştır. Trinity, Paul Rycaut için bir dönüm noktasıdır. Burada Rycaut devletin üst düzey bürokratları ve İngiliz soylu sınıfı ile kendisini tanıştıran Charles Rich ile tanışmıştır. Cambridge’in kapılarını da kendisine hocası Rich açmıştır. Rich’in referansı ile 1647 senesinde Cambridge’e burslu öğrenci olarak kabul edilmiştir. Burada İngiltere Kraliyet ailesinin Payitahtta görev yapan elçisinin oğlu Sör Peter Wycnh ile dostluk kurmuştur. Rycaut’un Osmanlı Dünyasına olan ilgisi de Cambridge’te başlamıştır. Doğu ile ilgili

⁶ Ezel Kural Shaw, *English and Continental Views of the Ottoman Empire, 1500-1800*, The William Andrews Clark Memorial Library, University of California, Los Angeles 1972.

⁷ A.g.e.

⁸ Spinola ailesi, Osmanlıya karşı İnebahtı Deniz Savaşını kumanda eden Andria Dora’nın da mensup olduğu ailedir. Andria Dora aynı zamanda Osmanlı’nın bir başka rakibi Habsburglarla müttefikdir (bknz. Medieval Italy, an encyclopedia, Vol. I, p. 308-0). Bu aile Kristof Kolombus’un patronudur. Kolombus’u Akdeniz Osmanlı egemenliğine geçince alternatif yollar bulması için kullanmıştır.

⁹ Kural, a.g.e.

¹⁰ Rycaut bu durumu “babamdan bana miras kalan en değerli hazine liberal eğitimdir” şeklinde ifade etmiştir.

haberleri ve hikâyeleri okul arkadaşı ve yakın dostu Peter'dan dinlemiştir. Rycaut mektuplarında Peter'dan “okul arkadaşım ve yakın dostum” diye bahseder. Rycaut'un ailede başlayan Osmanlı Dünyası ile ilgili merakı ve ilgisi Cambridge'de artarak devam etmiştir (11). Rycaut Cambridge'den 1650'de mezun olmuş ve 1652'de Grayis Inn olarak bilinen Baro'ya üye olmuştur.

Paul Rycaut Cambridge'den mezun olduktan sonra bir yıl kadar Baro'da çalışmış ve sonrasında da kardeşi Peter ile birlikte babasının 23.000 Sterlini bulan alacağını tahsil etmek için İspanya'ya gitmiştir. Bu dönemde İspanya ekonomik olarak iflasın içindedir ve bu borcu ödeyecek durumda değildir. Bu nedenle Rycaut kardeşler İspanya'da bir yıldan fazla beklemek zorunda kaldılar. İspanya Kraliyet ailesi borçlarını kabul etmiş ancak ödeme konusunda yardımcı olamamıştır. Maddi olarak olmasa da entelektüel olarak bu seyahat Rycaut için kazançlı olmuştur. Rycaut dünya hakkında ve özellikle de doğu dünyasına dair bilgi ve kültürünü burada geliştirme fırsatına sahip olmuştur. Rycaut bu durumu Baltasar Gracian'n İngilizceye çevirdiği *El Crition [The Critic]* adlı esere yazdığı girişte anlatır. Rycaut babasının kendisine liberal bir eğitim alma ve Avrupa'nın bütün farklı dillerini öğrenme konusunda elinden gelen bütün desteği sağladığını söyler. Paul “henüz yirmi iki yaşındayken”, babasının kendisini kardeşi Peter ile birlikte “İspanya'ya alacaklarını almak için” göndermesine kızır ve “ben olsam İngiltere'de arazi ve mülke yatırım yapardım” der. İspanya'ya gittiğinde alacak meselesini kardeşine bırakmış, kendisi Alcala de Henares Üniversitesi'ne kayıt yaptırmıştır. Rycaut, burada Latinceye hâkimiyeti, şairliği ve dirayetli bir öğrenci olması ile hocalarının ve arkadaşlarının takdirini kazandığını söyler (12)¹¹. Rycaut'un Henares'te öğrenciyken İspanyol yazar Baltasar'dan çevirdiği *El Crition*'un tesadüflerle dolu bir hikâyesi vardır. Rycaut henüz İspanya'da iken basılan bu kitap, İspanyol dehasının bir örneği olarak kabul edilmiştir. Kitabı okuyan; içeriğine ve dehasına hayran kalan Rycaut, bu eseri İngilizceye nasıl aktaracağını uzun bir süre düşünmüştür. Kitabın ortaya koyduğu erdemlerin herkese rehberlik etmesi gerektiğine inanmış ve kitabı çevirmeye karar vermiştir. Çevirinin önsözüne yazdığı açıklamada Rycaut, bu çevirinin İspanyolcasını mükemmelleştirdiğini ve erdemlerini artırdığını söyler (“Preface to Reader”). Ancak Rycaut bu eserin İspanyol dehasının eşsiz bir örneği olduğu konusunda yanılmıştır. Bu eser aslında Doğu-Batı kültürel etkileşimini gösteren önemli örneklerden bir tanesidir. Honor Bonet'in *Apparicion Maistre Jehan de Meun (1400-)* adlı eseri bu türün ilk örneği olarak kabul edilir. Bu eserde yazar rüyasında bir Arap casusun bütün Avrupa'da dolaşarak Sultan'a Avrupa'nın kokuşmuşluğunu anlattığını yazar. Arap casusa göre Avrupa'yı istila etmenin tam zamanıdır. Müslümanların her an Avrupa'yı gözlediği fikrinden yola çıkan yazar “Müslüman düşmanın, Hristiyan Avrupa'yı yok etmek için fırsat kolladığını” iddia eder. Tamamen hayal ürünü olarak yazılan bu eserde

¹¹ Henares Üniversitesi dünyanın en eski üniversitelerindedir. IV. Sancho tarafından 1293 yılında kurulan okul, kısa sürede Papalık tarafından tanınmıştır. Rönesans düşüncesinin önemli merkezlerinden birine dönüşen Henares Üniversitesi İspanya Kraliyet ailesinin Enderun'u olmuştur. Hümanist eğitimin İspanya'daki merkezi olan okul, Hristiyan düşüncesinin gelişmesinde, nitelikli rahiplerin ve İspanyol Devleti'nin ihtiyaç duyduğu üst düzey memurların yetişmesinde öncü rol oynamıştır. 17. Yüzyılda altın çağını yaşayan okulun müfredatında İspanyol klasiklerinin yanında, tarih, edebiyat ve coğrafya eğitimi verilmiştir. İspanya'da Henares Üniversitesi'nde Endülüs İslam Medeniyetinin çok güçlü etkisi olduğunu da dikkate alırsak, Rycaut'un Doğu ve İslam Dünyasını burada daha yakından tanıma fırsatını bulduğunu söylemek yanıltıcı olmaz.

bir kurgu ögesi olarak kullanılan “Arap Casus” aslında bir metafordur. Bu mecaz sayesinde yazar Avrupa ve Fransa’yı sarsan ahlaksızlığı eleştirmek ister. Bunu yaparken de Hristiyanlığın en yakın “ötekisi” olan İslam’ı kullanır. Yazar, kurguladığı bu Müslüman karakter sayesinde mesajını daha etkili bir şekilde iletme fırsatı bulmuştur. Bonet’in eserinden sonra yazılan ama aynı eğretilmeyi kullanan bir başka eserde Ferrante Pallavicino’nun *Corriere Svalligiato* (1643) adlı mektuplarıdır. Bu mektuplar sözde-Ermeni bir karakter tarafından kaleme alınmıştır. Mektupların asıl konusu Vatikan’ın başrahibi VIII. Papa’ya karşı yazılmıştır. Mektupları kaleme alan Ermeni karakter Kutsal Roma Başpiskoposunu ziyarete gelen doğulu Ermeni bir rahiptir. Ermeni Rahip, “Papa’nın lüks ve ihtişam içinde yaşıyor olması, kardinallerin ayak oyunları, kralların zulmü ve Hristiyanların sahtekârlığını” hayretle seyreder¹².

Aslında farklı ve yabancı bir ülkeden gelen seyyahın bozulan ve yozlaşan toplumu eleştirmesi ilk olarak İbn-i Tufeyl’in *Hay bin Yegzan* adlı eseriyle ortaya çıkar. Endülüslü bir yazar olan Tufeyl, Hay’ın hikâyesinde, doğumundan sonra denize salıverilen ve ıssız bir adanın sahiline vurarak, burada 21 yaşına kadar yabani hayvanlar tarafından büyütülen bir insanı anlatır. James Mather, İbn-i Tufeyl’in eserinin Ortaçağdan beri Hristiyan Avrupa’da çok iyi bilinen ve rağbet gören bir çalışma olduğunu; ayrıca, Rycaut’un yaşadığı dönemde de oldukça popüler bir eser olduğunu yazar. Endülüs Arap Edebiyatına ait bu eseri çok iyi tanıdıklarını; bu eserin dönemindeki etkisinin *Binbir Gece Masalları*’nın 18. Yüzyıldaki ünü ve etkisinden daha fazla olduğunu iddia etmiştir. Eser, Ortaçağ dönemi ve sonrası aydınlarına hitap eden üst düzey bir eserdir¹³. Eserde verilmek istenen mesaj ise “insanın, akıl ile Tanrı’nın varlığını bulabilme yeteneğine sahip olduğu” düşüncesidir. Gracian’ın eserinin İbn-i Tufeyl’den esinlenerek yazıldığı, hatta bu eserin bir kopyası olduğu iddia edilmiştir. Tufeyl’in Endülüslü bir yazar olduğunu ve Rönesans yazarları ile Endülüs yazarlarının bir diğerinden etkilendiğini düşünürsek bu iddia doğrudur¹⁴. Ayrıca, Baltasar Gracia’nın eseri ile İbn-i Tufeyl’in eseri birçok açıdan bir diğerine benzemektedir. Aslı Arapça olan bu eser Dr. Pocock tarafından Latinceye de çevrilmiştir. İki eser arasında önemli farklılıklar var gibi gözükse de, aslında her iki eserin yapısı aynıdır; her iki eserde temelde insan aklı ve ruhunun kendi başına “aşkın bir Varlık” olan Tanrı’yı bulabileceğini anlatır. İnsan aklı sayesinde kendi dışındaki dünyayı tanır; bu sayede hem kendisi hem de çevresi için daha güzel bir hayat kurabilir. Araplar “akıl” konusunu oldukça detaylı bir şekilde tartışılar; bu tartışma Faslılara kendileri ile hemen hemen aynı dili konuşan Araplardan geçmiştir. Araplar ile 600 yıl aynı topraklarda yaşayan İspanyollar dinlerinden başka Arapların bütün değerlerini benimsemişlerdir. İşte bu nedenle İspanyollar hem ahlak hem de mentalite olarak Avrupa’nın diğer [Hristiyan] ülkelerinden farklıdır; Doğu toplumları ile daha fazla benzerlik gösterirler. Aynı Doğulu yazarlar gibi eserlerinde diyalogu ve yenilikleri kullanmaktan zevk alırlar; bu bizim gibi kitaplarında ve Felsefi tartışmalarında farklı tarzda yazan ve anlatan uluslar için hem eğlenceli hem de karmaşıktır (Preface)¹⁵. Paul

¹² bk. G.L. Roosbroeck, *Persian Letters before Montesquieu*, Burt Franklin Press, New York 1972, s. 21-25.

¹³ Pashas J. Mather, *Traders and travellers in the Islamic World*, Yale University Press, New Haven 2010, s. 162.

¹⁴ Roosbroeck, a.g.e., s. 28.

¹⁵ Rycaut, P., el-Criton, s. Preface; Alıntının aslı aşağıdaki gibidir:

Rycaut Endülüs Medeniyetinin önemli merkezlerinden biri olan Alcalá Henares Üniversitesi'nde eğitim görürken Arap ve İslam medeniyeti konusunda da bilgiler elde etmiştir. Rycaut'un etkilendiği ve atıfta bulunduğu Dr. Edward Pocock Oxford kökenli ilk İngiliz Şarkiyatçıdır. Pocock'u referans olarak kullanmasından da Doğu'yu ve Doğu hakkında yazılan eserleri bildiğini anlıyoruz. Rycaut'un neredeyse ilk eseri olarak kabul edebileceğimiz bu çeviri, yazar hakkında bize önemli ipuçları verir. Rycaut sıradan insanlar gibi "bayağı" ve "basit" olayların içinde kaybolmak istemediğini; amacının akıl ve bilginin yolundan gitmek olduğunu yazar. Rycaut kendisini *Crition*'un kahramanı [Andrenio] ile özdeşleştirmiş ve Andrenio gibi bilgi ve aklın yolundan gideceğini söylemiştir¹⁶.

Rycaut'un Şili asıllı İspanyol yazar Garsilasso'dan çevirdiği Inka medeniyetini anlatan eseri *El Crition'un* devamı gibidir. Rycaut ve çağdaşları Amerika kıtasına ve yeni kıtanın kültürüne yakın ilgi göstermiştir. Bu dönemde ilgi gören Güney Amerikalı yazarlardan Inka Garsilasso de La Vega'nın 1536-1616 yılları arasında yaşamıştır. Aslen Inka medeniyetinden bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İspanyol sömürgecilerin elinde büyütülen Garsilasso 1560 yılında Peru'dan bir daha geri dönmek üzere ayrılmıştır. Kordoba yakınlarında bir yerleşim yeri olan Castillian'a yerleşen yazar, burada zamanının çoğunu İspanyol, İtalyan, Latin ve Yunanlı yazarları çalışmaya ayırmıştır. Kariyerini de bu çalışmaları şekillendirmiş ve çağının en fazla çeviri yapan usta kalemlerinden biri olmuştur. 1590 yılında *Dialogues de Amor* başlıklı Kral II. Philip'e ithaf ettiği şiir kitabını yazmıştır¹⁷. Bu eser bir Amerikalı yazarın Avrupalı bir Kral'a ithaf ettiği ilk eserdir. Şiir ve çeviri çalışmalarının yanında Peru-Inka tarihi konusunda da çalışmalarına devam etmiştir. Avrupa ve Amerika arasında, yani Yenidünya ve Eski dünya arasında bir köprü olan Garsilasso, kendisinin "bir Inkalı olarak Inkaların tarihini herhangi birinden daha iyi yazabileceğini" düşünmüştür. 1609 yılında ilk cildini yayınladığı yenedünyayı anlatan eserinin ikinci ve son cildini 1617 yılında yayınlatabilmiştir. Esere yazdığı önsözde "amacının Inka kültürünü doğru şekilde anlatmak" olduğunu yazar. Garsilasso Yenidünyayı tanımayan ve dilini bilmeyenlerin bu dünyayı yanlış anlattığını ve bunun da trajik sonuçlar doğurduğunu söyler. Cajamarca'da

---

"I am of opinion, that the Author of this Book might originally have deduced his fancy from the History of Hai Ebn Yokdhan, wrote in Arabick by Ebn Tophail, and Translated into Latin by Dr. Pocock; and though there is much difference in the relation of one, and the other, yet the design of both is almost the same, being only to show how far the Spiritual and Immortal Soul of Man, is able in its natural capacity, and by its own reflex acts to consider its proper being, and the existence of something above it; and by degrees, and steps of exterior Objects to proceed unto Rules for conservation of its own well-being, and that of others. The Subject of this fancy being much affected and enlarged by Arabians, it is probable that from them it was derived to the Moors, who have the same Language with little diversity of Dialect, and accent common together: And the Spaniards, who for the space of 600 years had the same Country and Manners with Moors, easily received their Fashions, Learning, Proverbs, and everything but their Religion: So that as their Customs and way of living are different to other Nations of Europe, and most resemble that of the Eastern Countries; so their way of writing in Dialogues and Novels is much after that manner, and is as well pleasant and diverting in itself, as it is curious to us, who follow another form, and manner in all our Books, and Treatises of Philosophy".

¹⁶ A.g.e., s. Preface.

¹⁷ M.A. Garces, *The Translator Translated: Inca Garcilaso and English Imperial Expansion, Travel and Translation in the Early Modern Period*. Rodopi Publishing, Amsterdam and New York 2006, s. 204.

yaşanan trajedinin nedeninin de bu yanlış anlaşılma olduğunu iddia etmiştir. 1620 yılından sonra Garsilasso İspanya’da Yeni Dünya konusunda uzman olarak bilgisine başvurulmuş bir otoritedir¹⁸.

İngiliz Devletinin Yeni Kıta’ya ilgisi 1650’den sonra artarak devam etmiştir. 1655 yılında Oliver Cromwell Jamaika’yı ele geçirmiş, 1660’tan sonra İngiliz korsanların Amerikan yerlilerinin elinde bulunan altın ve gümüşe ilgisi artmıştır. Thomas Mun Yeni Dünyayı gören bir İngiliz korsandır. 1664 yılında basılan bir eserde Mun, “İspanya Kralı’nın kontrolünde bulunan Batı Hindistan’da [Güney Amerika] bulunan altın ve gümüş dünyanın geri kalan kısmında bulunandan çok daha fazladır” diye yazmıştır. Bu zenginlik Amerika kıtasını yeni bir yağma ve sömürge alanına dönüştürmüştür. Sör Paul Rycaut’un çevirisi de bu döneme denk gelmektedir. Yeni Dünyayı tanımak isteyen ve bu dünyanın sahip olduğu hazinelere ulaşmak isteyen İngiliz korsan ve maceracılar için yeni kıtayı anlatan eserler henüz yayımlanmaya başlamıştır. Bu eserlerin büyük kısmı Latince, İspanyolca ve Fransızcadır. 1685 yılında Yayınevi sahibi olan Christopher Wilkinson kamuoyundan gelen talebe cevap verebilmek için Yeni Kıta ile ilgili yazılan eserlerin İngilizce’ye çevrilmesi için arayış içine girmiştir. Sör Paul Rycaut birçok özelliği ile Wilkinson’ın aradığı kişidir. Wilkinson, 1665 yılında kendisine Garsilasso’nun Fransa’da liste başı satan *Inka Tarihi* kitabını çevirmesi için teklifte bulunmuş Rycaut eserin çevirisini kısa sürede tamamlamıştır. Eseri James III.’e ithaf eden Rycaut, majestelerine Yeni Kıta’yı eşkıyaların ve korsanların yağmasından kurtarması için bu eserin girişinde çağrıda bulunmuştur.¹⁹

Hollandalılar, İspanyollar, Fransızlar ve İngilizler Yeni Kıta’da hak iddia etmişler, kıtanın altın ve gümüşlerine sahip olmak için ihtiyaç duydukları sömürgeci söylemler üretmişlerdir. Avrupalı sömürgecilerin ürettiği “istilacı” söylemlerde din ve ticaret ön plana çıkıyordu. Bir taraftan yerlileri “dinsiz”, “yabani” ve şeytanın” arkadaşları olarak itham ediyorlar, diğer taraftan kıtanın Tanrı’nın Hristiyanlara vadettiği yeni bir cennet ve refah kaynağı olduğu söylemini yayıyorlardı. Rycaut önsözünde bu söylemlere mesafeli duruyor gibi gözükse de aslında bu söylemlerden faydalanmıştır. Bunu yukarıdaki alıntıda açık şekilde görmek mümkündür. Burada Rycaut İngiliz Kralını Yeni Dünya’nın yasal varisi olarak görmüş ve majestelerinden Yeni Dünyaya ordusunu göndererek, sözüm ona “yağmalamayı” sona erdirmesini istemiştir.

Rycaut’un çevirisinin ilk baskısı hemen sonra tükenmiş ve eser kısa sürede ikinci baskısını yapmıştır. Birçok tüccar, antropolog ve maceracı için kaynak olan bu esere 1690 yılında yazdığı kitabında William Temple da atıfta bulunmuştur (Garces, 214). Bu dönem “barbar dünyada hayatın nasıl olduğunu anlatan” eserlerin zirvede olduğu bir çağdır. Bu tarihi atmosfer 18. Yüzyılın düşünce dünyasının alt yapısını da etkilemiştir. Rycaut’un *el Crition* ve *Royal Comentaries of Peru* eserlerinin çevirisi Daniel Defoe için ilham kaynağı olmuştur. *Robinson Crouse*’da işlenen “hayatta kalmak için bireyin ihtiyaç duyduğu imkânları oluşturabilecek güce insan aklının sahip olduğu ana temasını” *el*

¹⁸ A.g.e., s. 206.

¹⁹ Rycaut, P., s. Peface: orjinal metin:

“And likewise, your Majesty’s Dominions being adjacent & almost contiguous to the Countries which are the subject of this History, make your Majesty a party concerned in the Affairs of the New World, & so supreme an arbitrator in the government thereof that to suppress the robberies & insolence of certain pirates, who infest those coasts, your Majesty’s Royal arms are called for as the most proper means and power to reduce them”.

Crition, birey ve çıkar-odaklı Protestan ahlakının özelliklerini de el *Crition* ve *Royal Comentaries...* adlı eserlerde bulmak mümkündür. Garsilaso'nun İspanya ve Peru tarihlerine ve kültürlerine olan hâkimiyeti eseri mükemmel yapan en belirgin niteliktir. Garces'in, McCormack'ta yaptığı bir alıntıda da belirttiği gibi, bu çeviriler Aydınlanmaya başlayan Avrupa'nın Yeni Dünya algısını değiştirmiştir:

Avrupalılar, Garcilaso'nun eserinde Yeni Kitada yaşayan yerli halkın üst düzey bir medeniyet geliştirmeyi başardığını ve görünmeyen ama her şeye hükmeden bir Tanrı'ya inandıklarını görmüşlerdir. Garcilaso'nun Inka Tarihi Seyahatnamelerde oldukça sık adı geçen ve atıfta bulunulan bir eserdir; örneğin, Fransa'da Jean de Laet Histoire de Nouveau Monde (1640) adlı eserinde ve Bernard de Fontenelle (1690) eserlerinde Antik Yunan Medeniyeti ile Peru Amerindian medeniyetlerini karşılaştırırken Garcilaso'dan faydalanmışlardır (218)²⁰.

Keşifler Dönemi ve sonrasında yeniden tanımlanan eski ve Yeni Dünya, Hristiyan Avrupa medeniyetini dönüştürmüştür. Avrupa için “Kapital-merkezli” yeni bir sömürgecilik çağının başlamasına önemli katkıda bulunmuştur. Yeni dönemin başarılı olmasının belki de en önemli nedeni “çok sesli ve çok kültürlü” bir dünyanın Avrupa Medeniyeti için bir tehdit değil, bir fırsat olarak kabul görmesidir. Bakhtin'in teorisini kullanacak olursak baskın Avrupa medeniyeti ve kültürü, yeni ve eski dünyada karşılaştığı bütün “öteki” medeniyetleri yok etmeye çalışırken, “öteki”nin sessiz çığlığı kendini her zaman hissettirmiştir. Sör Paul Rycout gibi seyyah ve yazarlar “sessiz çığlığın” tarihini yansıtmışlardır. Rycout'un eğitimi, öğrendiği diller, eski ve yenedünyayı anlatan çevirileri ve eserleri sadece Rycout'a değil kapital-merkezli Avrupa sömürge medeniyetine yeni ve farklı seslerin kapılarını açmıştır. Rycout bu anlamda Avrupa'yı dönüştüren entelektüellerden olmuştur. Kendi yaşadığı dönemde yazdığı ve çevirdiği eserler en fazla basılan ve okunan kaynaklardır. Bu başarısını sadece İngiltere'de Cambridge Üniversitesi'nde aldığı liberal eğitime ve İspanya'da Alcala de Henares Üniversitesinde karşılaştığı çok kültürlü ve Klasik birikimlerine borçlu değildir. Rycout Avrupa dışındaki dünyalara seyahatler yapmış ve bu yolculukların hemen hepsinden hem ticari hem de entelektüel kazanımlarla dönmüştür. Rycout'u çağdaşlarından ayıran ve onu benzersiz kılan en önemli özelliği yaptığı seyahatlerde genellikle “öteki” toplumun sosyal ve siyasi yapısı ile yakından ilgilenmesi, elde ettiği bilgi ve deneyimleri de Kraliyet ailesinin ve kendi ulusunun faydasına olacak şekilde kullanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, yaşadığı çağda “öteki'nin” dilini ve kültürünü öğrenerek, o dünyaya rahatça ulaşabilen çağının belki de tek yazarıdır. Montaigne, Voltaire ve Lock gibi yazarlar da “öteki” dünya ile ilgilenmişler ancak “ötekinin” dil ve

²⁰ bk. McCormack, S. Religion in the Andes: Vision and Imagination in Early Colonial Peru, Princeton University Press, Princeton, New York, 1991. Asıl metin:

“Europeans were interested to learn from it that the New World, in Garcilaso's view, had also produced highly civilized and sophisticated societies which believed in the immortality of the soul and in the existence of an unseen God. Garcilaso's history of the Incas was often abridged and included in other travel books: in France, among others, Jean de Laet made use of it in his Histoire de Nouveau Monde (1640) and the savant Bernard de Fontenelle (1690) used Garcilaso as an example of the similarities between Greek and Amerindian myths” (McCormack 1991: 106).

kültürünü anlama zahmetine katlanmamışlardır. Rycout “öteki” dünyayı içerden, diğerleri ise dışardan anlatmışlardır.

III. Rycout ve Osmanlı İmparatorluk Dünyası

Rycout Avrupa’da elde ettiği şöhreti aslında 1653 yılında Osmanlı İmparatorluğu Payitahtına yaptığı seyahate borçludur. Bu yolculuk Rycout’un siyasi, entelektüel ve ticari geleceğinin temelini oluşturur. Rycout ülkeye döndükten sonra, Kraliyet Akademisi’nin üyesi, Kral II. Charles’ın danışmanı, Kral III. William’ın [William of Orange] İrlanda başdanışmanı olmuş; sonrasında Kraliyet ailesinin Hamburg Büyükelçiliğini yapmıştır. Rycout ayrıca Yakınoğu Şirketi’nin (Levant Company) yönetim kurulunda yer alarak şirketin ticari faaliyetlerine danışmanlık yapmıştır. Bu dönemde İngiliz Kraliyet Meclisine Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili danışmanlık yapmıştır. Osmanlı dünyasını anlatan eserlere editörlük yapmıştır. İngiliz Tarihinde tek elden yazılan ve Osmanlı İmparatorluğunu anlatan ilk eser olma özelliğini taşıyan Richard Knoll’un “*Türkler’in Tarihi*” kitabının ikinci baskısının hem editörü hem de ikinci yazarı olarak kendini göstermiştir. Bütün bunları göz önüne alacak olursak Sör Paul Rycout, İngiliz Şarkiyatçılığının Edward Pococko’dan sonraki üstadıdır.

Rycout’un bir şarkiyatçı olarak kariyeri Osmanlı İmparatorluk dünyasına yaptığı ilk seyahat ile başlar. Bu yolculuk Heneage Fichh’in Payitahta elçi olarak atanması ile başlar. Bu atama tarihi açıdan son derece çalkantılı bir geçiş dönemine denk gelir. Köprülü ailesinin İmparatorluğun Avrupa’daki gücünü korumaya ve Saray’daki ayak oyunları ile mücadele ettiği bir dönemdir. İngiltere’de de durum bundan farklı değildir. İç savaştan sonra 12 yıl iktidarda kalan Cromwell dönemi sona ermiştir. Kral II. Charles sürgünden Parlamentonun onayı ile dönmüş ve Kraliyeti yeniden inşa etmeye başlamıştır. Bu dönemde Kral özellikle sürgünde kendine destek olan yakınlarına ve soylulara meclisinde görevler vermiştir. Heneage Fichh’in İstanbul’a elçi olarak atanması Kral’ın bu tercihlerinden bir tanesidir. Bu dönemde Levant Company [Yakınoğu Şirketi] gücünü artıran, Londra’nın en güçlü esnaf teşkilatıdır. Şirketin elçisi olarak görev yapmak bir imtiyaz ve aynı zamanda refaha açılan bir kapıdır. Fichh’in görevi istemesinin belki de en önemli nedeni budur. Kral 1660 yılında Thomas Bendysh’i görevden azlederek yerine Finch’i atamıştır. Londra’daki Şirket yöneticileri bu karara itiraz etmişlerdir. Bunun nedenleri arasında Finch’in soylular sınıfından kibirli bir karakteri olması, ticaret tecrübesinin hemen hiç olmaması ve her şeyin ötesinde Şirketin bir üyesi olmaması gibi nedenler vardı. Bütün itirazlara rağmen Kral’ın kararlı tutumu ve ısrarı sayesinde İngiliz soylu sınıfından, Şirketin üyesi bile olmayan birisi Şirket tarihinde ilk defa elçi olarak İstanbul’da görev yapmaya başladı²¹.

Olaya Rycout tarafından bakacak olursak, İstanbul seyahati Rycout’un hayatının sonraki 18 yılını şekillendiren bir sürecin başlangıcıdır. 1659 senesinde, 30 yaşında iken bu göreve atanmıştır. Bu atanma hikâyesi Rycout’un İspanya seyahatine kadar uzanır. İspanya’dan dönerken, Antwerp’e uğrayan Rycout, burada sürgündeki İngiliz Kralı II. Charles’a katılmış ve majestelerinin maiyeti ile tanışmıştır. Shaw, Rycout’un Kraliyet çevresinde tanınmasının ve Heneage Fichh’e özel sekreter olarak önerilmesinin

²¹ C.A. Wood, *History of Levant Company*, Frank Cass & Co. Ltd., London 1964, s. 95-97.

Antwerp'te kurduğu dostlukla başladığını yazar.²² Hinch ile burada tanışan Rycout onunla yakın dost olmuştur. Bu bağlantı Edward Derring ile tanışmasına vesile olmuştur. Derring de Rycout gibi Kent asıllıdır ve 1659 yılında Payitahta elçi olarak atanan Winchilsea Lordu, Heneage Finch'in hem akrabası hem de yakın dostudur. İngiliz Kraliyet ailesi elçinin iki sekreterinden birini atamakla yükümlüydü. İkinci sekreterin maaşını da elçinin kendisi öderdi. Böylece her elçinin biri resmi diğeri kişisel hizmetlerini yapmak için iki sekreteri olurdu. Rycout ve Derring'in Kentli olması ve Finch'e Rycout'u tavsiye eden kişinin Edward Derring olması, aralarında bir tanışıklık ve dostluk olduğunu göstermektedir. Finch yakın dostu Derring ile bu konuda konuşup onun tavsiyesini kabul etmiş ve resmi sekreteri olarak Robert Bargrave [Derring'in kuzenidir], özel sekreteri olarak da Rycout'u atamıştır.

Rycout, Sör Edward Derring'in tavsiyesiyle Heneage Finch'in resmi sekreteri olarak İstanbul'a atanmıştır. Bargrave'in Yakınoğu Şirketi'nin saygın tüccarlarından olması, bu atamada şüphesiz etkili olmuştur. Yanında Bargrave ve Rycout ile Payitahta yelken açan Finch'i yolda kötü bir sürpriz beklemektedir. Bargrave yola çıktıktan üç hafta sonra ateşli bir hastalığa yakalanarak hayatını kaybetmiştir. Seyahat esnasında yakın dostluk kuran ve çok iyi anlaşacağını düşündüğü Bargrave'in ölmesi, Rycout için son derece trajik olmuştur. Ancak bu aslında onun için bir fırsattır. İşlerin aksamaması için Bargrave'in yerine de Rycout bu görevi de bir buçuk sene kadar yürütmüştür. Sonrasında da Yakınoğu Şirketi'nin Londra'daki merkezi ile yapılan yazışmalar sonrasında Rycout, Finch'in hem özel sekreteri hem de Şirketin resmi sekreteri olarak 1667 yılına kadar görev yapmıştır. Elçilik tarihinde her iki görevi bir arada yürüten belki de tek kişidir. Heneage Finch, Derring'e yazdığı mektupta "Rycout konusunda yanılmadın, tam da söylediğin gibi; burada kendini ispat etti ve yüzümü ağarttı" demiştir.²³

Sör Paul Rycout, yeni elçi Heneage Finch ile birlikte Kral tarafından Şirkete tahsis edilen "Plymouth" gemisi ile 20 Ekim 1660 yılında Londra'dan yola çıktılar. Kralın gemisine Yakınoğu Şirketine ait iki gemi de eşlik etmiştir. Bu seyahat boyunca başlarına iki önemli olay geldi. Bu olaylar Rycout için önemli sonuçlar doğurdu. Bunlardan ilki gemilerinin bozulması ve tamir için Lizbon Limanına demir atmalarıdır. Gemide İspanyolca bilen birkaç kişiden biri olan Rycout, karaya çıkınca Portekizlilerle kolayca iletişim kurmuş ve gerekli malzemeleri kısa zamanda, kolayca elde etmelerini sağlamıştır. Bu sayede fazla oyalanmadan Lizbon'dan ayrılarak Payitahta doğru yola koyulmuşlardır²⁴. Rycout burada ne kadar faydalı bir yardımcı olduğunu Finch'e göstermiştir. İkinci olayda şansları pek de yaver gitmemiştir. Finch ve Rycout'un gemisi Cezayir Limanı'na ulaşınca Winchielsa Lordu kıyıya elçi göndererek 1655 yılında İngiliz Hükümeti adına Kaptan Blake ile yaptıkları antlaşma gereği gemilerini aramamaları ve taşıdıkları malzemeye dokunmamaları gerektiğini söyler. Ancak Cezayirli bu karara uydukları takdirde Akdeniz'de bütün korsan gemilerinin teftişten kaçmak için İngiliz bayrağı çekeceğini söyleyerek, bu karara uymayacaklarını bildirirler. Sonrasında gemileri aranmış ancak fazla arbede çıkmadan Cezayir Limanından ayrılmışlardır.

²² E.K. Shaw, , a.g.e., s. 36.

²³ S. Anderson, a.g.e., s. 25.

²⁴ A.g.e., s. 27.

Buradan da sorunsuz ayrılan kafilе Aralık ayında İzmir'e ulaşmıştır. Yeni yılı burada karşıladılar ve sonrasında yeniden denize açılmış, İstanbul'a ulaşmaları üç ay sürmüştür. Ege Denizi'nde şiddetli fırtına ile boğuşan Lord Winchielsa ve Rycaut zorda olsa İstanbul'a ulaşır. Ancak bu fırtınada gemilerinin önemli hasar aldığı sonradan fark etmişlerdir. Yine de 1661 yılının Ocak ayının sonunda İstanbul'daki evlerine yerleşebilmiştir.²⁵ Rycaut, Finch'e doğru kişinin neler yapabileceğini bu seyahatte göstermiştir. Rycaut gibi titiz, bütün işlerini özenle yapan, bilge bir danışman ve yardımcı sayesinde Finch'in Payitahttaki bütün işleri yolunda gitmiştir. Finch İstanbul'da Rycaut'u ailesinden biri gibi gördü, oğluna özel mürebbi yaptı, bütün işlerinde O'na güvendi. Rycaut'u kendisine tavsiye eden kuzeni Derring'e bir mektup yazarak hem teşekkür etti hem de "ne yazık ki elimde sadece bir tane Rycaut var" diye sitem etti²⁶. Rycaut bu güveni kazanmak için elinden geleni yapmıştır. Rycaut ilk iş olarak Türkçe öğrenmiş; böylece Osmanlı makamları ile Yakındoğu Şirketi arasında ortaya çıkabilecek muhtemel yanlış anlaşılmanın önüne geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin İngiliz elçinin emrine verdiği dragoman [George Drapiris] ihtiyaç olmadığı için geri gönderilmiştir²⁷. Ayrıca Rycaut İstanbul'a geldiği ilk andan itibaren yeni görevini kendini ispat etmenin ve ilerde alacağı yeni görevlere hazırlanmanın önemli bir aşaması olarak görmüştür. Bunu şöyle ifade eder: "Türkiye'ye geldiğimden beri gördüğüm ve yaşadığım her şeyi kayıt altına aldım. Bu kayıtlarla benden sonra bu ülkede görev yapacak yurttaşlarıma ve ülkemde bu ülke ile iş yapan herkese karşılaştıkları ve karşılaşabilecekleri zorlukların üstesinden nasıl gelebileceklerini göstermek istedim" (History of Turks, Preface)²⁸.

Payitahta elçi sekreteri olarak göreve başlaması Rycaut için ömrünün 30 yılında İngiltere, İtalya ve İspanya'da aldığı eğitimin ve kazandığı hayat tecrübelerinin meyvesini almaya başladığı bir dönemin başlangıcıdır. Bu bilgiler ve tecrübeler sayesinde Antwerp'te kısa zamanda gemilerinin tamir edilmesini sağlamış, ihtiyaçları olan erzakı da temin ederek yola çıkabilmişlerdir. Rycaut, Londra'dan Akdeniz'e doğru yelken açtıkları andan itibaren bütün işlerini titizlikle yapmış; ne şirketi nede efendisini mahcup etmiştir. Bu gayretler sonucunda İngiliz Yakındoğu Şirketi bu dönemde büyük atılımlar yapmıştır. Bu sayede 18. yüzyılda Orta doğunun ve Akdeniz'in neredeyse en güçlü ve zengin bir kuruluşuna dönüşmüştür.

Winchielsa ve Rycaut'un başarısının arkasında uyum, kararlılık ve diplomasi vardır. Winchielsa 'iyi bir insan, Türk-tipi bıyıkları ile sempati toplayan, güzel ve ikna edici konuşabilen; bütün bu yetenekleri sayesinde de yeni Vezir-i Azam Köprülü Ahmet Paşa'nın güvenini kazanan bir elçidir. İstanbul'a taşınca önce Pera'daki konsolosluk binasına yerleşen yeni elçi, Padişahın ve yeni vezirin desteğini almak için Edirne'ye taşınmıştır. İlk iş olarak Cezayirli'lere karşı İngiliz Devletine destek olmalarını rica etmiştir. Osmanlı Devleti, Cezayir'i İngilizlerle antlaşma imzalamaya zorlamıştır. Cezayirli'lere Osmanlı Devletinin baskısı ile İngilizlerin şartlarını kabul ederek antlaşma yapmak zorunda kaldılar. Bu dostluğu sayesinde Osmanlı Devletinin İngiliz tüccarlara verdiği imtiyazların yenilenmesini sağlamış, bunları İngilizlerin menfaatine olacak

²⁵ Dictionary... a.g.e., s.439.

²⁶ S. Anderson, a.g.e., s. 31.

²⁷ Dictionary... a.g.e., s. 440.

²⁸ P. Rycaut, a.g.e., s. Preface.

şekilde genişletmiş ve sürekli hale getirmiştir. Osmanlı Sarayı çevrelerinde saygın bir konum elde eden elçi, İngiliz devletine Osmanlı Devleti nezdinde o zamana kadarkinden çok daha fazla itibar kazandırmıştır. Bu sayede Balkan Devletleri, Osmanlı Ortodoks Cemaati ve diğer Avrupalı elçilerle daha samimi ilişkiler kurabilmiştir. Ortodoks Kilisesi'ni İngiliz Elçiliğinin himayesine alması, İngilizlere birçok siyasi ve ticari avantajlar da sağlamıştır²⁹. Bu sayede Rycout, Ermeni ve Rum Cemaatinin üyeleri ile yakın ilişkiler kurabilmiştir. Bu yakınlaşmanın iki önemli sonucu vardır; bir tanesi Paul Rycout'un *Ortodoks Kiliselerinin Tarihini ve Hâlihazırdaki Durumları*'ni anlatan kitabı [*The Present State of Greek and Armeniain Churches*], ikincisi de İngiliz Devleti'nin onsekizinci yüzyıldan itibaren Ortodoks Cemaatine bağımsızlık sürecinde verdiği destektir.

Osmanlı-İngiliz ilişkilerinin canlanması için gece gündüz çalışan ikili, Akdeniz'in adeta bir İngiliz pazarına dönüşmesine öncülük etmiştir. Bu sayede Finch, 1666 yılına geldiğinde "Akdeniz'de neredeyse ölmekte olan ticareti yeniden diriltlen kişi" olarak Şirket tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır³⁰. Yakınoğu Şirketine verilen imtiyazların yenilenmesinde ve genişletilmesinde gösterdiği başarı Rycout'un tanınırlılığını artırmıştır. Rycout bu başarısını tescillemek için *kapitülasyonların* yeni nüshasını 1662 yılında, Toskana'dan İstanbul'a taşınan Yahudi asıllı matbaacı İbrahim Bin Cedide Gabai'ye üç nüsha olarak bastırmıştır³¹. Bunlardan bir tanesini kendine ayırmış, birini Şirkete hediye etmiş, üçüncüsünü de ilk huzura kabulünde İngiliz Kralı II. Charles'a vermiştir³² (Anderson, 30). Yeni imtiyazlarla İngiltere Akdeniz'deki rakipleri Hollanda, Fransa ve İtalyanlara karşı önemli avantajlar elde etmiştir. Bunun bir sonucu olarak İngilizler zamanla diğer Avrupalı ulusların önüne geçerek, Akdeniz ticaretini kendi kontrollerine aldılar.

Sonia Anderson, Rycout'un İstanbul'dan Londra'ya üç kez seyahat ettiğini ve bu seyahatlerin önemli sonuçları olduğunu yazar. İlk seyahatini İstanbul'a geldikten iki yıl kadar sonra 1663 yılının yapmıştır³³. Bu seyahatin nedeni Osmanlı Devleti'nin desteği ve biraz da Cezayir Devletini, İngiltere ile barışa zorlamasının bir sonucudur. İngiltere ile Cezayir arasında yapılan antlaşma, tarihte Osmanlı Devleti'nin arabuluculuğunda İngiltere ile Müslüman bir devlet arasında yapılan ilk önemli antlaşmadır. Bu antlaşmanın iki önemli sonucu vardır. Birincisi, bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin Müslüman bir devlet ile Hristiyan bir devletin antlaşması için yaptığı ilk arabuluculuk faaliyetidir. Bundan sonra her iki devlet kendi menfaatlerini ilgilendiren durumlarda bir diğerine uluslararası antlaşmalarda arabuluculuk yapacaktır. Bir sonraki aşamada İngiltere'nin arabuluculuğu 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Avrupa

²⁹ Bu adım bir buçuk asır sonra Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılması ile sonuçlanacak bir sürecin başlangıcıdır.

³⁰ C.A. Wood, a.g.e., s. 96-98.

³¹ Rycout'un anıları Osmanlı tarihi içinde önemlidir. Bu anılardan Osmanlı İmparatorluğu'nda 1660 yılında Matbaa olduğunu öğrenebiliyoruz. Rycout'un yorumlarına bakacak olursak matbaa Yahudi azınlığın tekelinde idi ve İstanbul'da yaşayan gayri-Müslim tebaa kolayca matbaaya ulaşabiliyordu. Rycout'a göre matbaanın Türkler tarafında kullanılmasının yasak olması devletin kendi vatandaşlarını bilgiden uzak tutarak kolayca idare etmesini sağlıyordu. Osmanlı Tarihçileri bunun asıl nedeninin hat sanatını korumaya yönelik olduğunda hemfikirler.

³² bk. S. Anderson, a.g.e., s. 30.

³³ bk. S. Anderson, a.g.e., s. 31.

Devletleri ve Rusya ile yapacağı antlaşmalarda etkili olacaktır. İkinci sonucu ise daha çok İngiltere'nin menfaatine olacak şekilde gelişmiştir. İngilizler için Akdeniz ticaretinin güvenliği ve sürekliliğinin sağlanması Cezayir ile yapılan barış antlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Winchielsa, İngilizlerin Akdeniz'deki varlığının Sultan'ın desteğine bağlı olduğunun farkındaydı. Osmanlı Devleti ve Cezayir ile yapılan antlaşma ile tarihte ilk defa Hristiyan bir devletin ticaret gemileri [İngiltere], Cezayir, Tunus ve Libya ticaret gemileri ile aynı şartlarda Akdeniz Limanlarını kullanma imtiyazı elde etmiştir. Bu imtiyazla birlikte İngiliz bayrağı taşıyan veya mürettebatının yarısından fazlası İngiliz olan gemiler Akdeniz limanlarında aranmadan serbest ticaret yapabilme imtiyazını elde etmiştir. Antlaşmanın bir an önce uygulanmaya başlaması, kalıcı ve etkili olabilmesi için Winchelsea, Rycout'u antlaşmanın Osmanlı Sultanı'nın mührünü taşıyan nüshası ile birlikte Londra'ya, Kral II. Charles'a göndermeye karar verir. Bu Paul Rycout'un ilk İstanbul'dan İngiltere'ye ilk yolculuğudur. 1663 yılının yazında yanına sekreteri, danışmanı ve yakın dostu Rycout'u alarak Edirne'ye, Köprülü Ahmet Paşa'yı görmeye giderler. Vezir, Macaristan Seferinde olduğu için 1 ay kadar Edirne'de beklemek zorunda kalırlar. Neyse ki Ahmet Paşa Sultan'ın huzuruna çıkar ve İngiliz elçisinin ricasını iletir. Sultan IV Mehmet kapitülasyonların genişletilmesini ve uzatılmasını onaylar. Ayrıca, Cezayir Valisinin İngiltere'ye tanınan ayrıcalıkları kabul etmesini isteyen bir fermanı da imzalar. Sonrasında da Antlaşmanın yeni nüshasının II. Charles'a ulaştırılması gerekmektedir. Elçi bu işi Rycout'un yapmasını ister. Bu İngiltere Kralı'nın huzuruna çıkmak için Rycout'a sunulan bir fırsattır. Sultan IV. Mehmet'in mührünü taşıyan antlaşma nüshası, Sultan'ın fermanı ve Winchelsea'nın Kral II. Charles'a gönderdiği hediye Arap atı ile birlikte 5 Ağustos'ta Edirne'den ayrılan Rycout, Kaptan William Berkley'in gemisi ile İzmir Limanından Londra'ya yelken açar. Akdeniz Limanlarından aranmadan ve sorunsuz olarak geçen Rycout 6 Kasım'da Londra'ya ulaşır³⁴.

Londra'ya ulaşınca biraz istirahat eden Rycout, şehri gezdikten sonra öncelikle Sör Henry Bennet ile görüşmüştür. Sör Henry Bennet için Osmanlı Padişah'ının mührü ve Şirketin elde ettiği yeni imtiyazlarla gelen Rycout'u Kral II. Charles'ın huzuruna çıkarmak onur duyacağı bir vazife olmuştur. Kral'ın huzuruna çıkmak için izin isteyen Rycout, bu arada boş durmamış Devletin üst düzey yöneticileri ile görüşmelere başlamıştır. Saray Kâtibi, Hazine Bakanı, Kraliyet danışmanları, Adalet Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve Yakınoğu Şirketinin yönetim kurulu bu sırada tanıştığı ve konuştuğu kişilerden bazılarıdır. Bu görüşmelerde Lord Winchelsea'nın gayretlerinden ve Osmanlı Devlet adamları ile dostluk kurarak elde ettiği imtiyazlardan bahsetmiş ve Efendisi'nin masraflarının karşılanması için destek istemiştir. Bu görüşmeler İngiliz Hükümeti'nin üst düzey yöneticilerine de Rycout'u yakından tanıma fırsatı vermiştir. Rycout'un Londra'da tanıştığı Yakınoğu Şirketi'nin yönetimindeki tüccarlar ve Kralın yakın adamları, Winchelsea'ya Rycout'u öven mektuplar yazmıştır. Bu görüşmeler hiç şüphesiz Rycout'un geleceğini önemli ve olumlu yönde etkilemiştir. Rycout

³⁴ Bk. Dictionary..., a.g.e. s.440; Cezayirîliler Sultan'ın fermanını kabul etmeyip gemiyi zorla aramışlardır. Sultan'ın tanıdığı imtiyazları da kabul etmediklerini söylediler. Bunun üzerine 1664 yılında İngiliz Devleti, Kaptan Sör Henry Bennet komutasında savaş filosu ile birlikte Cezayir üzerine yürümüştür. Osmanlı desteğinden de mahrum olan Cezayir sonunda Sultan'ın İngilizlere tanıdığı imtiyazları kabul etmek zorunda kalmıştır.

görüşmelerden sonra Kral'ın huzuruna çıkmak için beklemiştir. Sör Henry Bennet Kasım ayının sonuna doğru Rycout'u, Kral II. Charles'ın huzuruna çıkardı. Rycout bu görüşmeyi Winchelsea'ya yazdığı mektupta şöyle anlatır:

Bu hafta Majestelerinin huzuruna kabul edildim. Kabulde sizin Majestelerine hediye olarak gönderdiğiniz palayı, Arap atını ve benim İstanbul'da matbaada bastırduğım ticari imtiyazların bir nüshasını [kapitülasyonlar] Majestelerine sundum. Majesteleri atı ve palayı [hançer] çok beğendi... At Sarayda oldukça dikkat çekmişti; bu kadar uzun yolculuktan sonra atın hala gücünün ve ihtişamının yerinde olması herkesi şaşırttı. Kral oldukça hızlı olduğuna inandığı atının, Newmarket'teki malikânesine götürülmesini emretti³⁵.

Kral II. Charles bu görüşmeden oldukça memnun kalmış olacak ki, Rycout'u çeşitli hediyelerle uğurlamıştır. Kral, Rycout'un Altın Madalya ve Kraliyet Nişanı ile onurlandırmıştır. Sonrasında Winchelsea majestelerinin Rycout'a verdiği hediyelerin kendisine ait olduğuna inanmış olsa da Rycout bunları vermeye yanaşmamıştır. Vasiyetnamesinde “ülkesine denizlerde ve karada yaptığı hizmetlerin karşılığı olarak majestelerinin kendini onurlandığından” bahsederek, bu hediyelerin bir aile mirası olarak sonraki nesillere aktarılmasını önermiştir. Kralın huzurundan ayrıldıktan sonra birkaç ay daha İngiltere'de kalan Rycout, 1664 yılının Şubat ayında Londra'dan İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. 16 Mart'ta İstanbul'a ulaşmıştır³⁶.

Rycout bu yolculuktan iki sene kadar sonra 1665 yılında yeni bir görevle önce Edirne daha sonra da Budapeşte'ye seyahat etmek zorunda kaldı. Bu seyahatin gerekçesi Şirket ile bir Müslüman tüccarların davalı duruma düşmesidir. 1664 yılında Halep'teki İngiliz tüccarlardan Thomas Stanton ve Harley Bishop Müslüman tüccarlardan 50.000 £ tutarında alışveriş yapmışlar, borçlarını ödemediği ortalıktan kaybolmuşlardır. Halep Gümrük müdürünün ortadan kaybolan İngilizler tüccarların önemli tedarikçisi ve alacaklısı olması durumu Yakınoğu Şirketi için daha da zorlaştırmıştır. Müdür Halep'teki fabrikayı dava etti ancak Kadı Kapitülasyonlarda bulunan “bir İngiliz tüccarın borcundan başka bir İngiliz tüccar sorumlu tutulamaz” maddesini gerekçe göstererek davanın reddine karar verdi. Gümrük müdürü Bağdatlı tüccar bir dostunu Payitahta göndererek Sultan IV Mehmet'ten borçlarının tahsil edilmesi için ferman talep etti. Bununla da yetinmeyen müdür, kapitülasyonları ihlal ederek İskenderun Limanından ithal ve ihraç edilen bütün İngiliz mallarına %50 fazladan gümrük vergisi koydu. Bu uygulamalar Halep'teki İngiliz ticaretini sekteye uğratmaya başladı. Yakınoğu Şirketinin Halep Sorumlusu duruma çözüm bulması için İstanbul elçiliğine başvurdu. Winchelsea, Rycout ve dragoman Drapis'i dostluk kurmayı zorda olsa bir nebze başardığı, Budapeşte'de seferde bulunan Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'ya gönderdi. Rycout Edirne'de Kara Mustafa Paşa ile görüştü ve davanın düzeltilmesini talep etti. Kara

³⁵ bk. S. Anderson, a.g.e., s. 35.

³⁶ a.g.e., s.36.

Mustafa Paşa, Reisul Küttab'ın davayı gümrük müdürünün lehine karara bağladığını ve kendisinin bu duruma müdahale etmesinin mümkün olmadığını söyledi³⁷.

Rycaut bu yolculuğunu güvenlik nedeniyle Osmanlı kostümleri giyerek yapmıştır. Bu yolculuk esnasında eşkıyalar tarafından yollarının kesildiğini, köylülerin kendilerini koruduğunu anlatır. Mayıs ayında Belgrad'a ulaşırlar. Bu yolculuk sırasında Rycaut'u etkileyen farklı olaylar vardır. Bahsettiği üç önemli konudan birincisi Osmanlı coğrafyası ve köylüleri hakkındadır. Rycaut Edirne yolculuğunda Trakya bölgesinin ormanları ve dağlarının kendisini çok etkilediğinden bahseder. Yaşadığı dönem için sıra dışı olacak şekilde doğanın duygularını fazlasıyla etkilediğinden, adeta romantik bir tecrübe yaşadığından mektubunda bahsetmiştir: “yemyeşil dağlar, doğa, deniz, yakamoz, ay ışığında parlayan kayalar bir insan gözünün görebileceği en güzel manzara”³⁸. Ayrıca köylerde Rycaut'u “bakire kızların ellerindeki çiçeklerle karşılaşması” ve “afyon bağımlısı kadı” kayıt altına alınan sıra dışı olaylardır. Tekirdağ'da Yörüklerle birlikte yaşayan bu kadı, “Yörüklerin medeniyetin yozlaştıramadığı bir toplum olduğunu, bu nedenle de bu insanlarla yaşamayı tercih ettiğini” söyler. Bu yorum “*History of Turkes*” kitabında da yer almaktadır. Bu yorumdan Rycaut'un bütün Şarkiyatçılar gibi Avrupa kamoyunun beklentilerini karşılamak için doğunun sözümona “bakire kızlarına” ve sıra dışı yaşam tarzına atıf yaptığını görebiliyoruz. Bu yolculukta Rycaut'u etkileyen iki önemli olay daha vardır. Bunlardan bir tanesi Osmanlı ordusunun disiplini ve Vezir-i Azamın otağının ihtişamı; ikincisi de Estergon kalesi yakınlarında başları kesilmiş Hristiyan askerlere ait cesetlerdir. Rycaut, Edirne'den Niş'e kadar Osmanlı ordusu ile birlikte hareket etmiştir. Bu süre zarfındaki gözlemlerini şöyle aktarmıştır: “Türklerin kampında ne kavga, ne gürültü nede bir taşkınlık gördüm; Ordu geçtiği hiçbir yerde yerli halka zarar vermiyordu. Halktan alınan her şeyin bedeli mutlaka para olarak ödeniyordu. Hiç kimse kızlarının taciz edildiğini veya mallarının çalındığını söylemiyordu. İşte imparatorluklarını büyüten ve güçlendiren bu disiplin ve ahlakı”³⁹.

Rycaut'un gözlemlerine göre Osmanlı ordusu bir hilal şeklinde hareket ediyordu. Hayatı boyunca gördüğü en büyük, düzenli ve kalabalık ordunun, kendi içinde küçük bölüklere ayrılarak, düzeni bozmadan, ahenk içinde hareket etmesi Rycaut'u çok etkilemiştir. Vezirin “otağının” bir saray kadar, ordunun üst düzey komutanlarının çadırlarının ise “konak” kadar büyük ve ihtişamlı olduğunu yazar. Rycaut ordu da disiplini bozacak her şeyin, özellikle de şarabın yasak olmasının Osmanlı ordusunun kazandığı zaferlerde önemli olduğunu söyler. İmparatorluğun kazandığı zaferlerde bu disiplinin önemine değinir⁴⁰.

Ordu kamp kurmaya karar verdiğinde de Rycaut ve onunla birlikte seyahat eden elçiliğin resmi dragomanı Drapiris, Vezir-i Azam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın çadırının hemen yanına kendi çadırlarını kurarlar. Ertesi gün Vezir, Rycaut'u huzuruna

³⁷ A.g.e., s. 37; Rycaut burada yanılmıştır; Defterdar, Reisul Küttab'ın verdiği kararı veziri azamdan başkası çeviremez. Bu durumdan biz Rycaut'un Reisul Küttab ve defterdar ile yakın dostluklar kurduğu iddiasının da gerçekçi olmadığını anlıyoruz. Rycaut en azından kararın uygulamasının Köprülü Ahmet Paşa ile görüşmesinden sonraya bırakılmasını rica etti. Bu ricasını Kara Mustafa Paşa kabul etti

³⁸ A.g.e., s. 37.

³⁹ bk. A. Heywood ve E.K. Shaw, *English and Continental Views of Ottoman Empire*, University of California Press, Los Angeles 1972, s. 49.

⁴⁰ A.g.e.

kabul eder ve şikâyetini dinler. Problemlerini çözmesi için Defterdara yazılı bir ferman gönderebileceğini söyler. Rycout, Defterdar ile görüşüğünü, bunun sorunu çözemeyeceğini söyler. Asıl isteğinin İngiliz tüccarlara haksız cezalar kesen müdürün azledilmesini veya cezalandırılmasıdır. Bu istek kabul görmemiştir. Vezir bunun yerine müdüre haksız uygulamalarına son vermesini emreden bir ferman göndermiştir. Bu en azından Halep'teki İngiliz İşletmelerini iflastan kurtarmıştır. Rycout'u derinden etkileyen bir başka olay da Vezirin yanından İstanbul'a dönmek için ayrılınca meydana gelir. Rycout dönüş yolunda yeniden Osmanlı hâkimiyetine geçen Estergon Kalesine uğrar. Burada Köprülü Ahmet Paşa'nın başlarını kestirdiği 13 Hıristiyan askerin cesetleri ile karşılaşır. Yere eşilmiş bir çukurun içinde, Köprülü Ahmet Paşa'nın emri ile başları kesilerek çukura atılmış askerlerin saçlarından ve sakallarından hala kanlar aktığına şahit olur: "Vezirin emri ile kesilen 13 Hıristiyan askerin başı çukura üst üste yığılmış olarak atılmıştı... Askerlerin kanının suladığı toprak adeta çoraklaşmış, parçalanmış bedenleri ve kemikleri ise etrafa dağılmıştı"⁴¹. Balkan yolculuklarında Osmanlı seferlerinde esir düşen veya ordudan kaçarak evlerine dönmeye çalışan Hıristiyan askerlerle de konuşan Rycout, savaşta kazanan ve kaybedenlerin, Müslüman ve Hıristiyanların farklı bakış açılarını da öğrenme fırsatını elde edebilmiştir. Bu tecrübeleri ve birikimlerini *The Present State of the Ottoman Empire* kitabında kullanacaktır.

Rycout İstanbul'da sekreter olarak çalışırken üçüncü ve son yolculuğunu Londra'ya yapmıştır. Bu yolculuğun asıl amacı Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki antlaşma ile İngiliz tüccarlara verilen ticari imtiyazların 1666 senesinde sona erecek olmasıdır. Antlaşmanın yenilenmesi Yakınoğu Şirketi için son derece önemlidir. Ancak, öncelikle mevcut durumun korunması ve mümkünse daha fazla imtiyaz elde edebilmek için izlenecek stratejinin Londra'daki Yakınoğu Şirketi'nin idarecileri ve Kraliyet yetkilileri ile müzakere edilmesi gerekiyordu. Whinchelsea müzakere için bizzat gitmek yerine, en fazla güvendiği adamı Paul Rycout'u Londra'ya gönderdi. Rycout'un görevi İstanbul'daki mevcut durumu anlatmak, karşılaşılan zorluklardan bahsetmek, daha fazla siyasi ve finansal destek için yetkilileri ikna etmektir. Bu seyahati karayolu ile yapan Rycout, yol üzerinde Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Hıristiyan toplulukların durumunu da gözlemlene fırsatı bulmuş ve gözlemlerini eserinde kullanmıştır. Bu yolculuğun bir başka önemli tarafı da Rycout'un iki İngiliz soylusuna bu seferde rehberlik etmesidir. Bunlar Lord Henry ve Edward Howard'dır. Lord Henry, Rycout'un rehberliğinden son derece memnun kalmış ve minnettarlığını da açıkça göstermiştir; Whinchelsea'ya gönderdiği bir mektubunda Rycout'un hayatında tanıdığı "en zeki ve dürüst kişi" olduğunu yazar. Lord Henry ileride Norfolk dükü olacak ve Rycout'u himaye edecektir. Bu yolculuğun sonunda Rycout İstanbul'a dönmemiştir. Londra'da Şirket ve Devlet yetkilileri ile görüşmüş, Osmanlı Devleti hakkında yazdığı *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırdaki Durumu*'nu yayınlayarak belki de hiç beklemediği ün ve şöhrete kavuşmuştur.

Paul Rycout Osmanlı dünyasına yeniden dönmek için çok fazla beklemedi. 1666 yılının sonunda Yakınoğu Şirketi'nin İzmir şubesindeki elçinin görev süresi doldu. İzmir'e atanacak yeni elçi için en güçlü adaylardan bir tanesi de Paul Rycout oldu. Rycout bu görevin alt yapısını çoktan hazırlamıştı. İstanbul'daki 6 yıllık sekreterlik tecrübesi,

⁴¹ P. Rycout, a.g.e., s. 139.

1666 yılında basılan eserinin sağladığı ün ve şöhret, Osmanlı dünyasını tanıması ve Türkçe konuşabilmesi; İngiliz Sarayı ve Londra'daki Yakınoğu Şirketinin yöneticileri ile kurduğu dostluk ve elde ettiği güven Rycaut için en önemli sermaye idi. Bunların dışında Rycaut'un tercih edilmesini etkileyen birkaç önemli neden daha vardır. Öncelikle, İzmir'in mevcut konumu Yakınoğu Şirketi ve Kraliyet ailesi için kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde Şirketin Osmanlı topraklarında Edirne, Halep ve İzmir olmak üzere üç önemli üretim merkezi bulunmaktadır. İzmir bunlardan en büyüğü ve en önemlisidir. Üretilen bütün İngiliz malları İzmir Limanından Avrupa'ya gönderilmektedir. İngilizlerin bütün dünyaya ihraç ettiği malların 4/1'ini Osmanlı ülkesi almaktadır. Ayrıca İngiltere'den Osmanlı Devleti'ne ve topraklarına ihraç edilen ürünlerin hepsi İzmir Limanında toplanır, burada ham ipek, tiftik ve pamuk ile değiştirilmektedir. Şirketin burada çalışanlarının sayısı ile birlikte İzmir'de 70 kadar hane bulunmaktadır⁴². Bu da İzmir'de kendi bölgelerinde yaşayan küçük bir İngiliz toplumu demektir. İzmir Türk, Ermeni, Rum, Yahudi, Venedik, Fransız, Ceneviz, Felemenk ve İngiliz ulusundan farklı insanların kendi mahallelerini oluşturduğu bir yapıya sahiptir. Yeni elçinin bu kozmopolit yapı içinde İngiliz ticaretini ve toplumunu sorunsuz ve güvenlik içinde tutabilmesi idaresine, tecrübesine ve becerisine bağlıdır. 9 dil bilen, Avrupa'yı iyi tanıyan, entelektüel birikimi, çalışkanlığı ve dürüstlüğü sayesinde Rycaut bu görev için biçilmiş bir kaftandır⁴³.

İkinci olarak Yakınoğu Şirketi ve İngiliz Hükümeti ile Osmanlı Devleti arasında olmadığı kadar ileri düzeyde dostluk gelişmişti. Köprülü Ahmet Paşa ile Whinchelsea arasındaki dostluk, İngilizlere verilen ticari imtiyazların geliştirilmesi ve sürekli hale getirilmesini sağlamıştır. Köprülü'nün denizlerde ve karada ticaret güvenliğini artıracak tedbirler alması da İngiliz ticaretinin Ortadoğu'da altın dönemini yaşamasına önemli katkıda bulundu⁴⁴. Duruma uygun olarak iki devlet arasındaki dostluk ilişkisini ve artarak devam eden ticaret hacmini koruyabilecek bilgi ve deneyime sahip bir elçinin İzmir'e atanma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Şirket ve Kraliyet ailesi İzmir'e Rycaut dönemine kadar İstanbul'dan birini görevlendirerek işleri yürütüyordu. İzmir'de görev yapan William Cave'in hayatını kaybetmesi, işleri biraz karıştırırsa da Rycaut'un önünü açmıştır. Whinchelsea kendi yerine yeğeni Sör John Finch'i düşünüyordu. Bunun için de Rycaut'u Londra'ya göndererek kulis yapma niyetindeydi. Ancak İzmir elçisinin beklenmedik ölümü planları değiştirdi. İzmir'in konumundan ve görevin hassasiyetinden dolayı Rycaut'un İzmir'e atanma ihtimali ve Whinchelsea'nın da bunu istemesi ile Rycaut hazırlıklara başladı. 1667 yazında ortaya çıkan veba salgını, hastalanan Rycaut'un görevine başlamasını geciktirdi. Ağustos ayında sağlığına yeniden kavuşan Rycaut artık yeni görev yerine doğru yola çıkmaya hazırdır. Ağustosun sonunda İstanbul'dan ayrılan Rycaut, 5 Eylül'de Sancakburun Limanında, neredeyse İzmir'de yaşayan bütün İngiliz toplumunun hazır bulunduğu bir karşılama töreni ile yeni görev yerine ayakbastı⁴⁵.

Rycaut İzmir'de 1667-1678 yılları arasında, 11 sene kadar elçilik yaptı. Yaşamı boyunca da her zaman İzmir elçisi Sör Paul Rycaut olarak anıldı [The Critick çevirisinde,

⁴² S. Anderson, a.g.e., s. 45-47.

⁴³ Dictionary ... a.g.e., s. 440.

⁴⁴ A.g.e., s. 441.

⁴⁵ S. Anderson, a.g.e., s. 47-50.

Royal Commentaries kitabında isminin başında İzmir Elçisi unvanını her zaman kullanmıştır]. Şirketin İzmir'deki fabrikasında 105 işçisi vardı. Bunlardan bazıları evli ve aileleri ile yaşıyordu. İşçilerden bir kısmı da İzmir'de yaşayan Rum ve Ermeni tebaadan kadınlarla evlilikler yapmıştı. Bu tür evlilik yapanlar arasında elçiler de vardı. Burada çalışanların üç farklı çalışma durumu vardı. Bir kısmı bir hamisi olan ustalar, bir kısmı serbest ticaret hakkına sahip tüccar, bir kısmı da Şirket üyesi olan esnaflardı. Ustalar Londra'dan, yeminli olarak ve bir tüccarın himayesinde, genellikle de para biriktirmek için İzmir'e gelirdi. Hamilerine de kazançlarının bir kısmını vermek zorunda idiler. Serbest ticaret yapanlar kısmen daha özgürdü. Ancak onlar da dürüstlük yemini eden ve Şirket ile karlarının bir kısmını paylaşmak zorunda olan tüccarlardır. Şirket üyeleri ise, Rycaut gibi, sayısı az, karı fazla olan, yetkili tüccar grubudur⁴⁶. Rycaut elçiliği süresince birçok usta, serbest yatırımcı ve Şirket üyesi İngiliz ile tanışmıştır. Kendi vatandaşları ve diğer uluslarla da iyi geçinen Rycaut, oldukça başarılı bir elçilik dönemi geçirmiştir. Bunu şu şekilde yazar: "Ulusumuzun burada içinde bulunduğu güvenli ortam, ulusumuza sağlanan imtiyazlar ve elde ettiği kar, öncesiyle kıyaslanamayacak kadar çoktur"⁴⁷. İzmir'de keyfi yerinde olsa bile Rycaut için ülkesine duyduğu özlem her zaman ağır basmıştır. Thomas Smith'e 1673 yılında yazdığı bir mektupta "Şirkete hizmet etmekten hiçbir zaman yorulmadığını, ancak ömrünün kalan kısmını anavatanında geçirmek istediğini, Türkiye sınırları için de yeterinden fazla kaldığını" yazar⁴⁸. Anderson, Rycaut'un 1667 yılına gelindiğinde ise İzmir'den ayrılmak istemesinin nedeninin ülkesine dönmek değil İstanbul'a Sör John Finch'in yerine elçi olmak arzusu olduğunu yazar⁴⁹. Bu nedenle de kendisini ziyarete gelen eski hamisi ve yakın dostu Whinchelsea'ya istifa mektubunu, Londra'ya ulaştırması için verdi. Görevini 30 Ağustos 1678 tarihinde Richard Raye'e teslim etti. Rycaut'un İzmir'de bu kadar uzun süre görev yapması ve görevinde de oldukça başarılı olmasının nedenleri, O'nun elçi olarak atanmasını sağlayan gerekçelerle aynıdır.

Ne var ki İstanbul başkonsolosu olma hayali gerçekleşmedi. Bunun en önemli nedeni ise Kara Mustafa Paşa'nın Vezir-i Azam olması ile birlikte işlerin ve Osmanlı-İngiliz ilişkilerinin gidişatı değişmiştir. Aslında 1667 yılına gelindiğinde Rycaut için zor bir dönem başlamıştı. İstanbul'daki sekreterlik döneminden tanıdığı Kara Mustafa Paşa ile ne İngiliz Kraliyet ailesinin, nede Yakınoğu Şirketinin arası iyi olmadı. Bu nedenle de 1668 yılında İstanbul'a atanacak yeni elçi olarak adı geçtiğinde İngiliz Kral'ı II. Charles, Rycaut'un atanmasına sıcak bakmadı. Rycaut İzmir'den İtalyan Ticaret gemisine binerek Zante limanından kalkan İngiliz gemisine yetişti. Ne tesadüf ki Zante de bindiği gemi [*Plymouth*] onu İstanbul'a ilk getiren gemi idi. Böylece *Plymouth* gemisinde başlayan Osmanlı macerası gene *Plymouth* gemisin ile sona erdi⁵⁰. Rycaut gemi ile önce İtalya'ya gitti. Roma'da 6 ay kadar kaldı. Bu süre içinde Roma'da Papalıkla görüştü; Doğu Ermeni Kilisesi ile Batı Katolik Kilisesi'nin birleşmesi için yapılan propaganda çalışmalarını araştırdı. Roma Medeniyetine ait anıtları gezdi ve yazmakta

⁴⁶ A.g.e., s. 66-79.

⁴⁷ A.g.e., s.207.

⁴⁸ A.g.e., s. 248.

⁴⁹ A.g.e.

⁵⁰ A.g.e., s. 250.

olduğu Osmanlı Türk Tarihi kitabı için kaynaklar araştırdı. İtalya'dan sonra Fransa'ya uğradı, Lyon'da Dr. Spon ile görüşmeye gitti. 1668 yılının sonunda Londra'ya ulaştı. 29 Ocak 1679 yılında Yakınoğu Şirketi, Rycout'a yaptığı bütün hizmetler için şükranlarını sundu ve hediye olarak da 200 altın ile ödüllendirdi. 1679 yılında Rycout 40£ ödeyerek Robert White'a mevcut tek otantik portresini yaptırdı. Bu arada İstanbul'a elçi olarak atanabilmek için kulislere başladı. Adaylar içinde en güçlüsü olarak gözüküyordu. Ancak Kral II. Charles'ın Şirkete daha önce Osmanlı Devletinde görev yapan birisini aday olarak sunmamalarını isteyen mektup [bu mektubun Kralın yakın ve etkili adamlarından, aynı zamanda mevcut elçi Sör John Finch'in kayın biraderi Conway Dükü'nün, William Husey'in elçi olmasını engellemek için yaptığı sanılmaktadır. Ne var ki bu hamle Rycout'un da önünü kesmiştir] ile Payitahtta elçilik yapma hayali gerçekleşmedi. Bir an için işsiz kalan Rycout, yazmak istediği ancak o zamana kadar ihmal ettiği eserlerine odaklandı. 1681 yılında *El-Crition*'un İngilizce çevirisini Kral'a ithaf ederek yayımlattı⁵¹. Bu arada da Yakınoğu Şirketi'nin en üst düzeydeki yetkili organlarında yer alan önemli bir üye oldu. Rycout, Yakınoğu Şirketi'ne karşı derin bir sevgi ve sadakat duyduğunu, Şirketin hayatının en hassas konularından birisi olduğunu her zaman ifade etmiştir⁵². Kral II. Charles'ın Ortadoğu danışmanlığını yaptı. Osmanlı ile İngiliz Hükümetinin ve Şirketin arasında geçen davalarda ve antlaşmalarda her zaman fikrine başvuru ve son sözü söyleyen kişi oldu⁵³.

Üç yıl kadar işsiz kaldı ve bu dönemde daha çok entelektüel çalışmalara ve kurduğu yeni dostluklara zaman ayırdı. 1685 yılında şansı yeniden geri döndü. Aynı yıl şövalye ilan edildi. Aynı yıl Clarendon Kontu Henry Hyde İrlanda'ya komutan olarak atanınca, yanına sekreter olarak Rycout'u aldı. Kardeşi Thomas Dublin'de yaşadığı için, şehre ulaşmadan evi hazırlandı. Bir yıl kadar burada görev yaptı. İrlanda Felsefe Toplumu'nun onur üyesi oldu⁵⁴. Sonrasında İngiltere'ye geri döndü. Bu dönüşünde Garcilaso'dan İngilizceye çevirdiği *Royal Commentaries of Peru* eserini yayımlattı. Bu arada, Whinchelsea'dan sonra, O'na yeni fırsatlar sunulmasını sağlayacak yeni bir hami buldu. Halifaks'ın ilk markizi George Saville ile çok sık görüşmeye başladı. Birlikte Markiz'in malikânesinde uzun sohbetler yaptılar. Saville ile kurduğu dostluk O'na yeni bir kapı açtı. Halifax O'nu, Parlamento'nun en etkili isimlerinden Richard Hampden'a mektup yazarak Hamburg'a Britanya elçisi olarak önerdi. Hampden'ın büyük oğlu Richard 1675-76 senesinde Rycout'un İzmir'de misafiri olmuştur. Bu nedenle de Hampden'ın Rycout'u desteklemesi kolay oldu. Ömrünün geri kalan 10 yılını Hamburg'da geçirdi⁵⁵.

Hamburg daha çok İngiliz *Merchant Adventurers Company*'nin kontrolünde idi. Bu şirket de Yakınoğu Şirketi'nin en önemli rakibi idi. Buna rağmen Rycout kısa sürede uyum gösterdi ve önemli hizmetler yaptı. Bunlardan en fazla bilinen ve takdir edileni ise İngilizlerin Avrupa'daki en önemli rakiplerinden İskoç Ticaret Şirketleri'nin Hamburg pazarına girişine engel olması oldu. Bu arada da Osmanlı Dünyası ile bağlantısını hiç

⁵¹ A.g.e., s. 253-55.

⁵² A.g.e., s. 277.

⁵³ A.g.e., s. 209.

⁵⁴ Dictionary..., a.g.e., s. 441.

⁵⁵ A.g.e.

koparmadı. Mesela İzmir'deki dostlarından Jacob Turner, Rycaut'a Osmanlı Dünyasında olup bitenlerle ilgili geniş raporlar göndermiştir. İstanbul'da elçilik yapan Sör William Trumbull'un Şirkete gönderdiği neredeyse bütün yazışmalara ulaşmış, bu sayede İstanbul'da olup bitenlerden de haberdar olmuştur. Bu sayede *History of Turks* kitabını da Hamburg görevi sırasında tamamlama fırsatını bulmuştur. History yayımlanınca, Trumbull durumdan haberdar olmuş ve kendi yazdığı mektuplardan ve kayıtlardan izinsiz olarak faydalanan ve bunları da eserinde kullanan Rycaut'a zaten var olan düşmanlığını artırmıştır⁵⁶.

Sonuç

28 Mart 1700 senesinde Hamburg görevinden alınan Rycaut, Mayıs'ta Almanya'dan ayrılarak ülkesine geri döndü. Londra'da Wardour Caddesinde bir ev kiraladı. 1 Ekim 1700 senesinde kendi satın aldığı eve taşındı. Bekâr yeğeni Barbara Rycaut'u bakıcısı olarak yanına aldı. Ayrıca, Almanya'dan beraberinde getirdiği Barlett Schall, Jürgen Brent ve Alice Platt ile birlikte yaşamaya başladı. Rycaut, daha önce Richard Knoll'un *History of Turks* kitabını incelemesini tamamlamıştı. Hamburg'da yazımını tamamladığı *History of the Turkish Empire* kitabının basımı için çalışıyordu. Tam da bu sırada, Sör William Trumbull'un başına gelen olay Rycaut'un da başına geldi; John Savage diye kendini tanıtan sözde-yazar Rycaut'un tamamladığı *History of the Turkish Empire* kitabını bastırmıştır. Sonraki baskılarda Rycaut'un adı esere eklense de John Savage her zaman sözde-yazar olarak varlığını korudu. 9 Kasım 1700 günü kalp krizi geçirdi. Durumunda düzelme olmadı. 16 Kasım'da ise artık hayata veda etme zamanı gelmişti. Akşam saatlerinde hayatını kaybetti. Vasiyetinde cenaze işlemlerini yeğeni Philip Rycaut'un halletmesini, Philip olmazsa muhasebecisi Francis Delaet'in tamamlamasını istedi. Philip Rycaut resmi görevinden dolayı vasiyeti yerine getiremedi. Delaet, onun yerine, yerel gazetelere haber olacak çapta, ihtişamlı bir cenaze töreni yaptırdı. Londra'da bulunan Aylesford'daki aile mezarlığına, babasının yanına defnedildi⁵⁷.

⁵⁶ S. Anderson, a.g.e., s. 270-82.

⁵⁷ a.g.e., s. 284-87.

Kaynaklar

- Anderson, S. P. (1989) *An English Consul in Turkey: Paul Rycout at Smyrna 1667-1678*, Oxford University Press, Oxford, New York.1989.
- Anonymous, “*Queen Elizabeth and the Levant Company: A Diplomatic and Literary Episode of the Establishment of our Trade with Turkey*”, www.internetarchive.org, 09.01.2013.
- Arıkan, Z. (2003), “Sir Paul Rycout: Osmanlı İmparatorluğu ve İzmir”, Osmanlı Araştırmaları, Sayı: 22 s. 109-139.
- Bent, J.T. (1964) “Early voyages and travels in the Levant. The diary of Master Thomas Dallam, 1599-1600”, *II. Extracts from the diaries of Dr. John Covel, 1670-1679. With some account of the Levant Company of Turkey merchants*. New York, B. Franklin.
- Blount, H., A. (1977). *Voyage into the Levant*, Walter J. Johnson Inc. Theatrum Orbis Terrarum Ltd., Amsterdam
- Bowen, H. (1945) *British Contribution to Turkish Studies*, The British Council By Longman Green &Co. London and New York 1945.
- Çağrı, E., “Rycout’un Kitabında Osmanlı Toplum Yapısına İlişkin Veriler”, Toplumsal Tarih, Sayı: 35, İstanbul 1996, s. 49-57.
- Darling, T. L, “Ottoman Politics through British Eyes: Paul Rycout's The Present State of the Ottoman Empire”, *Journal of World History*, Vol. 5, No.1, 1994.
- Dictionary of National Biography, vol. 26., 40., 44., Essex University Library,2013.
- Garces, M.A. (2006). *The Translator Translated: Inca Garcilaso and English Imperial Expansion, Travel and Translation in the Early Modern Period*, Rodopi Publishing, Amsterdam and New York 2006.
- Gray, J. G. *Shaping History*, [The Origin of the Word Huguenot], University of California Press, California 1983, s. 349-359. (bk. JSTOR 2540193).
- Heywood, A. ve E.K. Shaw, (1972) *English and Continental Views of Ottoman Empire*, University of California Press, Los Angeles.
- Ingram, A. (2009) “English literature on the Ottoman Turks in the sixteenth and seventeenth centuries”. Doctoral thesis, Durham University, Durham, Available at Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/86/>
- Knolles, R. (1621) *The General Historie of the Turkes...* Printed by Adam Islip, London.
- Lewis, B. (1993) *Islam and The West*. Oxford University Press, New York.
- Lewis, B. *Istanbul and the Civilization of the Ottoman Empire*, Univ. of Oklahoma Press, Oklahoma 1963.
- Lewis, R. (2010) *Rethinking Orientalism Women, Travel and the Mather, J., Pashas: traders and travelers in the Islamic world*, Yale University Press, New Haven.
- Mccormack, S. (1991) *Religion in the Andes: Vision and Imagination in Early Colonial Peru*, Princeton University Press, Princeton, New York.
- Mcjanet, L. (2006) *The Sultan Speaks: Dialogue in English Plays and Histories about the Ottoman Turks*, Plagrave, Macmillian.
- Mclean, G. (2004) *The Rise of Oriental Travel: English Visitors to the Ottoman Empire 1587-1720*, Macmillan, New York.

- Montesquieu, C. S. (1973) *Persian Letters*. Translated by C.J. Betts. Penguin, Middlesex 1973. Available at: www.gutenberg.org,
- Ocak, A.Y., "Paul Rycaut ve XVII. Yüzyıl İstanbul'unda Osmanlı Resmi Düşüncesine Karşı Zümreler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Sayı: XXVII/1-2 (1989), s. 233-244.
- Ortaylı İ., *Vatan Gazetesi*, 27 Eylül 2007 tarihli nüshası (röportaj).
- Ranelagh, E.L. (1979), *The Past We Share The Near Eastern Ancestry of Western Folk Literature*, Quartet Books, London.
- Roosbroeck, G.L. (1972), *Persian Letters before Montesquieu*. Burt Franklin Press, New York.
- Rycaut, S.P., *The History of the Present State of the Ottoman Empire*, www.archive.org, 09.01.2013.
- Rycaut, S.P., *The History of Turkish Empire*, www.archive.org 09.01.2013
- Rycaut, S.P., *The Critic*, www.archive.org, 09.01.2013
- Rycaut, S.P., *Royal Commentaries of Peru*, www.archive.org, 09.01.2013
- Rycaut, S.P., *The Present State of Greek and Armenian Churches*, www.archive.org, 09.01.2013
- Sad, E. (1978), *Orientalism*, Vintage Books, London 1978.
- Sandy, G. *Sandy's Travel*, www.archive.org, 01.09.2013
- Willan, T. S., "Some Aspects of English Trade with the Levant in the Sixteenth Century", *The English Historical Review*, Vol. 70, No. 276 (Jul., 1955), pp. 399-410.
- Withers, J. (1996) *The Sultan's Seraglio*, Saqi Books, California.
- Wood, C.A. (1964) *History of Levant Company*, Frank Cass & Co Ltd., London.
- Woodfield, I., "Keyboard Recital in Oriental Diplomacy, 1520-1620", *Journal of the Royal Musical Association*, Vol. 115, No.1, 1990.